

Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın Baniliğiyle İlgili Osmanlı Arşiv Kayıtları Üzerine Bir Değerlendirme

The Ottoman Archive Contains Records Pertaining to the Patronage of the Seljuk Sultan Ala Al-Din Kayqubad

Ayşegül BEKMEZ YELEN^{ID}

Öz

Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad sadece kendi döneminde değil kendisinden sonraki dönemlerde de siyasal gücü ve sanat faaliyetlerine verdiği destekleriyle dikkat çekmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin en parlak dönemini oluşturan sultanın ünü Osmanlı Dönemi arşiv kayıtlarında da ortaya çıkmaktadır. Alâeddin Keykubad'ın Konya ve Kayseri'de yaptırdığı sarayların inşasıyla bizzat ilgilenmesi onun mimari ve sanata olan düşkünlüğünün bir yansımasıdır. Bu araştırma Alâeddin Keykubad'ın yüzyıllar sonra Osmanlı belgelerine yansıyan baniliklerine odaklanmaktadır. Çalışma sırasında dikkati çeken ilk husus gerek Osmanlı arşiv belgelerinde gerekse halk arasında Selçuklu Dönemi'nde yapıldığı düşünülen mimari eserlerin genellikle Alâeddin ismiyle ilişkilendirilmesidir. Dolayısıyla kitabelerinde banileri açıkça belirtilen bazı yapıların Sultan Alâeddin ismiyle ilişkilendirilmesi, üzerine düşünülmesi gereken konuların başında gelmektedir. Diğer taraftan dönemin kaynaklarında yer almayan ve günümüze ulaşamayan bazı yapıların Alâeddin Keykubad tarafından yapılmış olduğu Osmanlı arşiv belgeleri vasıtasıyla tespit edilebilmektedir. Araştırma vesilesiyle Osmanlı Dönemi'nde Alâeddin Keykubad ve Selçuklu sanatına nasıl yaklaşıldığını değerlendirme fırsatı yakalanmış, Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiş ancak günümüze ulaşamayan veya Selçuklu Dönemi'nde yapıldığı bilinmeyen yapılar ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Selçuklu Sanatı, Selçuklu Mimarisi, Alâeddin Keykubad, Osmanlı Arşivi, Bani

Abstract

During his reign and beyond, the Seljuk Sultan Ala al-Din Kayqubad was renowned for his power and construction activities. His legacy as the most illustrious ruler of the Seljuk State is evident in records from the Ottoman Period. Kayqubad's image endured for centuries after his death. The palaces constructed in Konya, Kayseri reflect the Sultan's passion for architecture and art. The sudden and tragic death of the sultan marked the beginning of a period of decline for the Seljuk Empire. This study focuses on the buildings constructed by Kayqubad, as documented in Ottoman records centuries later. It is noteworthy that the buildings believed to have been built during the Seljuk period are referred to as Ala al-Din in the Ottoman documents and among the people. The naming of some buildings after the sultan, despite explicitly mentioning the owner in their inscriptions, requires further examination. Additionally, historical documents reveal that some buildings, not mentioned in period sources and no longer extant, were constructed during Kayqubad's. The research reveals structures built in the Seljuk Period but did not survive or were not previously known, providing an opportunity to evaluate the perception of Kayqubad and Seljuk art in the Ottoman Period.

Keywords: Seljuk art, Seljuk architecture, Ala Al-Din Kayqubad, Ottoman archive, patron

* **Sorumlu Yazar:** Ayşegül Bekmez Yelen (Dr. Öğr. Üyesi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Van, Türkiye, E-posta: aysegulbekmez@msn.com, ORCID: 0000-0001-6121-1045

Atf: Bekmez Yelen, Aysegul. "Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın Baniliğiyle İlgili Osmanlı Arşiv Kayıtları Üzerine Bir Değerlendirme." *Art-Sanat*, 22(2024): 61-103. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2024.22.1476215>

Extended Summary

The political and artistic golden age of the Anatolian Seljuk State was experienced during the reign of Ala al-Din Kayqubad I. Ala al-Din Kayqubad is remembered for his magnificence and interest in art both during his own time and in the following centuries. Ibn Bibi, one of the sources of the period, mentions the buildings that the sultan himself designed, his examination of the drawn decorations or his visits to the construction site. Kubadabat Palace in Beyşehir, Keykubadiye Palace in Kayseri, Alara Castle Pavilion in Alanya, Alara Caravanserai in Alanya, Castle Palace in Alanya; Alâeddin Mosque in Konya, Yivli Minaret Mosque in Antalya, Hunat Hatun Madrasa and Bath in Kayseri, Tuzhisar Sultan Caravanserai in Kayseri, Sultan Caravanserai in Aksaray, Ilgın Hot Spring in Konya, Çubuk Çayı Bridge in Ankara, Konya Castle and city wall, which were all constructed by the Sultan himself. The repair of his castle and walls demonstrates his fondness for architecture and art. The common features of these structures that have survived to the present day are monumental and ostentatious facades, as well as remarkable decorations. It is known that 91 buildings, including original examples such as the Divriği Ulu Mosque and the Niğde Alâeddin Mosque, were built during the sultan's rule. Given that the ruler reigned for only 17 years, it can be said that this figure is quite high and that the construction activities were accelerated during this period.

Sultan Ala al-Din Kayqubad is a ruler who is remembered with pride by his era and beyond, with his political unity in Anatolia, the victory at Yassı Çimen and the measures he took against the Mongols. It can be assumed that Ala al-Din Kayqubad's political success was reflected by architectural activities. Ala al-Din Kayqubad continued to be remembered for the structures he built or were attributed to him in Anatolia, even long after the Seljuk Period. A discourse attributed to Timur indicates how Ala al-Din Kayqubad was perceived in different periods. When Timur invaded Anatolia, he was asked why he had caused so much destruction. The story can be summarised as follows: I do not have the goods and treasure to build an inn in every village or a mosque in every city like Ala al-Din Kayqubad, just as he became famous for building, I will also become famous for destroying. This gives clues about the image of the Seljuk Sultan during his period. British traveler Harry Charles Lukach, who visited Konya in the early 1900s, compared Sultan Ala al-Din Kayqubad to Emperor Justinianus, described him as the greatest and most powerful benefactor of his dynasty, and stated that his name still lives on in these lands. These expressions reveal that Ala al-Din Kayqubad preserved his presence in these lands until the beginning of the 20th century, without losing anything from his image in the Seljuk period.

The archive records from the Ottoman Period also provide insight into the perception of the sultan in Ottoman society. Many buildings are attributed to Ala al-Din

Kayqubad. While it is stated in the records that Sultan Ala al-Din Kayqubad built 48 buildings, it is stated that he established a foundation for one building. The structures in question are located in the following cities: Adıyaman, Afyonkarahisar, Afşin (in Kahramanmaraş), Aksaray, Akşehir (in Konya), Alanya (in Antalya), Amasya, Ankara, Antalya, Beypazarı (in Ankara), Bor (in Niğde), Çay. (in Afyonkarahisar), Çermik (in Diyarbakır), Doğanhisar (in Konya), Eskişehir, Gazlıgöl (in Afyonkarahisar), Gerger (in Adıyaman), Günyüzü (in Eskişehir), Karahisar (Afyonkarahisar city center), Kırşehir, Kireli Yarangözü (in Konya), Konya city center, Korkuteli (in Antalya), Kütahya, Nevşehir, Niğde, Niksar (in Tokat), and Silifke (in Mersin), Sinop, Sivas, Uluborlu (in Isparta), and Zara (in Sivas). It is evident from the inscriptions and sources that Sultan Ala al-Din constructed several notable edifices, including Konya Ala al-Din Mosque, Konya Hospital, Antalya Yivli Minaret Mosque, Alanya Ala al-Din Mosque and Alanya Ala al-Din Bath. It is understood that examples such as Niğde Ala al-Din Mosque, Amasya Bimarhanesi (Mental Hospital), Afyonkarahisar Çay Mücahid Yusuf bin Yakub Mosque, the Madrasah, Caravanserai and Bath, and Antalya Atabey Armağan Madrasah are attributed to Ala al-Din Kayqubad, although there are other names as patrons in their inscriptions. The majority of these structures lack any inscriptions related to Ala al-Din Kayqubad or the Seljuk period and have undergone significant alterations. It is understood that some of the structures in this situation have ornamental features reminiscent of the Seljuk period. However, the majority of the structures subject to research were completely renovated during the Ottoman period or have not survived to the present day. The reasons behind the association of these structures with Ala al-Din Kayqubad remain a matter of debate.

Upon examination of the structures subject to research, it becomes evident that some of them are attributed to Sultan Ala al-Din Kayqubad among the public. This suggests that the archive records may have indicated that these structures were built by Sultan Ala al-Din, influenced by the expressions spoken by the public. Currently, 43 of these buildings are named after Ala al-Din. The reason for this situation is that the name has become widespread among the public and has survived centuries later. It can be assumed that the buildings were named after their patrons when they were first built, as in the Niğde Ala al-Din Mosque, and in later periods they began to be called Ala al-Din. The reasons why these structures are associated with Sultan Alaeddin among the public can be attributed to historical memory or social memory. Societies create a collective memory that develops over time about events and historical figures that have an impact on the entire community. Historical heroes such as Köroğlu and Battal Gazi are examples of this collective memory that spans centuries. A collective memory has been formed for the Battle of Ankara and the Victory of Manzikert, which the society has developed over the centuries. Those who recall these conflicts exhibit comparable sentiments and discourses. It is postulated that Ala al-Din Kayqubad, the subject of this study, underwent the influence of this collective memory

and established a distinct identity. The first Sultan that comes to mind when discussing the Anatolian Seljuks in Anatolian lands and even in some periods in different geographies is Ala al-Din Kayqubad, the personality of the Sultan was constructed with magnificent structures and monumentality. The Seljuk period is remembered in the collective consciousness for its magnificent portals, castle-like facades, blue to purple tiles, ceramics, brick minarets, and high-relief stone decorations, as well as for buildings displaying Seljuk features. These have been attributed to the period even if they are not. A similar approach is valid for Ala al-Din Kayqubad. Ala al-Din Kayqubad is regarded as the architect of structures associated with the Seljuks or the pre-Ottoman period. It is believed that Ala al-Din Kayqubad gained renown for centuries through his construction and construction, as evidenced by the saying of Timur that life is mortal and reputation is eternal, and therefore even buildings that he may not have built were named after him.

It is assumed that some of the 54 works examined were built by Ala al-Din Kayqubad, some may be unknown patronages of the Sultan, and some were built by others but attributed to the Sultan. However, it is difficult to attribute all the buildings named after Ala al-Din to the sultan. It is known that 12 buildings were built by Ala al-Din Kayqubad. It seems difficult that the Sultan had 54 buildings built during his 17-year reign. Therefore, it must be assumed that some, if not all, of the buildings were attributed to Ala al-Din Kayqubad by society. The fact that Ala al-Din Kayqubad came to the fore in social memory with his architectural structures must have prompted Ottoman society to name some old buildings after him. The Sultan's influence as a patron and the fact that many buildings were attributed to him did not seem strange to the researchers who studied these works. In the studies of the buildings mentioned, archival documents were taken into account and Ala al-Din Kayqubad was usually mentioned as the patron. In the absence of any inscription on the building to the contrary, archival documents must be taken into account. However, some studies have found that historical data and archive information do not coincide. These examples call into question the accuracy of such information in archival documents. However, since the architectural and ornamental details in some examples point to the Seljuk period, the information in the archival documents was accepted as correct. What is striking about this research is that the name of Ala al-Din Kayqubad, rather than that of any other Seljuk sultan, finds so much space in the archives and among the public. This situation is concrete evidence of how the image of the Sultan created during the Seljuk period grew and even became exaggerated over the centuries. This study tries to show what kind of impact the Seljuk Sultan Ala al-Din Kayqubad had on society and art even centuries later.

By looking at the centuries-long adventure of Seljuk art as a means of communication through Ala Al-Din Kayqubad, this research reveals how Seljuk architecture and

Seljuk sultans were perceived from the perspective of Ottoman society and how this perception was reflected in Ottoman documents, as well as examining the unknown patronages of Ala Al-Din Kayqubad. Considering these works as a whole allowed for different evaluations. The examination of the Ottoman archives with similar studies will make important contributions to the field of art history. It is hoped that this research will set an example for future studies.

Giriş

Horasan bölgesinde kurulan Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu uçlarında ki en güçlü mirasçısı Anadolu Selçuklu Devleti'dir ve kurucusu hanedandan Kutalmış oğlu Süleyman Şah'tır. İlk yıllarında İznik merkezli kurulan devlet, sonraki yıllarda başkenti Konya'ya çekmek zorunda kalmıştır.¹ II. Kılıçarslan döneminde nispeten Anadolu'da nizam sağlanmıştır. Sultan II. Kılıçarslan 1186'da hükmettiği Anadolu topraklarını on bir oğlu arasında paylaştırmıştır. Kılıçarslan, I. Gıyâseddin Keyhusrev'i veliaht tayin etmiş (1191), ertesi yıl vefat edince Gıyâseddin Keyhusrev hükümdarlığını ilan etmiştir.² Kardeşlerinden II. Rükneddin Süleyman bu duruma razı olmayıp 1196'da Konya'ya saldırarak tahtı ele geçirmiş; Gıyâseddin Keyhusrev ise İstanbul'a sığınmıştır. II. Rükneddin Süleyman 1204 yılında vefat edince yerine oğlu III. Kılıçarslan geçmiş ancak 1205 yılında Gıyâseddin Keyhusrev dönerek Konya'daki tahta yeniden oturmuştur.³ Sultan 1211 yılında vefat edince yerine büyük oğlu İzzeddin Keykâvus geçmiş ancak kardeşi Alâeddin Keykubad da tahta hak talep edince, iki kardeş arasında Kayseri'de bir savaş meydana gelmiştir. Savaşı kaybeden Alâeddin Keykubad Ankara Kalesi'ne sığınmış, 1213 yılında İzzeddin Keykâvus şehri ve kardeşini teslim alarak kardeşini hapsedmiştir.⁴ İzzeddin Keykâvus 1220 yılında hastalanarak vefat edince hapisteki Alâeddin Keykubad çıkarılarak Selçuklu tahtına oturtulmuştur.⁵ Alâeddin Keykubad dönemi Selçuklu Devleti'nin en parlak yılları olmuştur. Yeni sultan yaklaşan Moğol tehlikesine karşı önlem alırken Artuklu Eyyübî, Mengücek topraklarını ve Suğdak, Alanya gibi liman şehirlerini Selçuklu topraklarına katmıştır.⁶ Moğollardan kaçan Celâleddin Hârizmşah'ın Ahlat'ı yağmalaması ve Anadolu'nun doğu sınırında çatışmalara sebep olması üzerine Eyyübî bakiyeleriyle ittifak kuran Alâeddin Keykubad ve Celâleddin Hârizmşah, Yassı Çimen Savaşı'nda karşı karşıya gelmiştir. Savaş sonucunda Celâleddin Hârizmşah mağlup olmuş (1230) ve Selçuklu toprakları Erzurum çevresine kadar genişlemiştir.⁷ 1237 yılında Alâeddin Keykubad bütün gücüyle Anadolu'daki varlığını sağlamlaştırmak için ani rahatsızlığı neticesinde vefat etmiştir. Her ne kadar veliahtı küçük oğlu şehzade Kılıçarslan olsa da iktidar, büyük oğlu II. Gıyâseddin Keyhusrev'e verilmiştir.⁸ II. Gıyâseddin Keyhusrev döneminin kırılma noktası Babaî ayaklanması ve sonrasında patlak veren Köseadağ

1 Mehmet Altay Köymen, "Süleyman Şah ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu," *Bellekten* 57/218 (1993), 71-80; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014), 75-140.

2 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 250-265.

3 İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972), 96-97; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 288-297.

4 Salim Koca, "Sultan I. İzzeddin Keykâvus ile Melik Alâeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi," *Bellekten* 54/211 (1990), 935-944.

5 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 340-349; Emine Duymaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), 14-20.

6 Duymaz, *I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, 21-46.

7 Duymaz, *I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, 47-67.

8 Duymaz, *I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, 92-94.

Savaşı'dır (1243).⁹ Bu yenilgi Selçuklunun gerilemeye ve yıkılmaya giden sürecini başlatmıştır. 1246 yılında vefat eden II. Gıyâseddin Keyhusrev'in yerine oğlu II. İzzeddin Keykâvus geçmiş ancak Moğollarla yaşanan anlaşmazlık yüzünden Emir Celâleddin Karatay üç kardeşi de ortak hükümdar olarak Selçuklu tahtına geçirmiştir (1249).¹⁰ Bu tarihten 1259'a kadar II. Kılıçarslan ve II. İzzeddin Keykâvus arasında çatışmalar devam etmiş, 1259'da Selçuklu toprakları iki kardeş arasında paylaştırılmıştır.¹¹ 1262'de II. İzzeddin Keykâvus yine Moğol ordusuna mağlup olmuş ve II. Kılıçarslan devleti tek başına yönetmeye başlamıştır.¹² 1266'da Kılıçarslan vefat edince yerine oğlu III. Gıyâseddin Keyhusrev çıkarılmıştır. 1284'te vefat eden II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu Gıyâseddin Mesud da Selçuklu tahtına ortak olmuştur.¹³ 1298'de İlhanlı sultanı Gazan Han, II. İzzeddin Keykâvus'un torunu III. Alâeddin Keykubad'ı Selçuklu tahtına oturtmuştur.¹⁴ Ancak bu son hamle düzeni sağlamaya yetmemiş ve Anadolu Selçuklu Devleti, 1318'de son bulmuştur.¹⁵

Anadolu Selçuklu hanedanlığının oldukça karmaşık siyasi tarihinde sanatsal etkinliklerinin iz bırakacak derecede sürdürüldüğü görülmektedir. I. Alâeddin Keykubad dönemi siyasi anlamda en güçlü zamanları olmasının yanında sanatsal anlamda da zirveye ulaşılan yılları kapsamaktadır. Bu durumun en önemli sebebinin Alâeddin Keykubad'ın sanata olan ilgisi olduğu muhakkaktır. Dönem kaynaklarında sultanın sanata ilgisine dair diğer Selçuklu sultanlarına oranla çok daha fazla bilgi olduğu anlaşılmaktadır. İbn Bibi, Alâeddin Keykubad'ın Konya surlarının tamiri için mimar, usta ve resamlara emir verdiği, sultanın ustalarla birlikte surlarda incelemeler yaptığı ve inceleme sonunda surlar için bir proje hazırlattığı, hazırlanan projenin sonrasında sultana sunulduğu, Sultan'ın isteğiyle projenin bazı yerlerinde değişiklikler yapıldığından söz etmektedir.¹⁶ Yazıcızâde Ali konuyla ilgili farklı ayrıntılar da vermektedir. Eserde muhasip, mühendis, benna, şihne-i imaret, üstad mimarlar ve hâzık ressamı ünvanlı sanatçıların sultanın emirlerini nasıl yerine getirdiğine etraflıca değinmektedir.¹⁷ İbn Bibi'nin naklettiği diğer rivayete göre Alâeddin Keykubad dönemin emir ve mimarlarından olan Sâdeddin Köpek'ten projesini bizzat kendisinin çizdiği ve yerini belirlediği bir saray inşa etmesini istemiştir. Müellis, yuvarlak kemerler, kubbeler ve

9 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 423-462.

10 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 476-491.

11 Mehmet Suat Bal, "Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzettin Keykavus Dönemi," *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/38 (2005), 239-258.

12 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 523.

13 Zerrin Günel Öden, "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler," *Belleten* 61/231 (1997), 289.

14 Melek Göksu Erdeğer, "III. Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin Tahtına Çıkışı," *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 13 (2020), 79-112.

15 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 659.

16 İbn Bibi (El Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferi er Rugadi), *El Evamirü'l Ala'iyeh Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeh (Selçuk Name)*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996), 1: 272.

17 Zafer Bayburtluoğlu, *Anadolu Selçuklu Yapı Sanatçıları* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1993), 18.

firuze çinilerinden bahsederek sarayla ilgili ayrıntılar da vermiştir.¹⁸ İbn Bibi ayrıca sultanın karakterini anlatırken mimarlıkta, kuyumculukta, bıçak yapmada, bakırcılıkta, ressamlıkta ve dericilikte bilgi ve beceriye sahip olduğunu dile getirmektedir.¹⁹ Alâeddin Keykubad'ın fethettiği Alanya'nın ismine atıf yapılarak "Alâiye" olarak ya da yaptırdığı iki sarayın yine ismine atıfla "Keykubâdiyye" ve "Kubadâbâd" olarak anılması sultanın kendi dönemi ve sonrasında mimariyle ilişkili bir imaja sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Dönemin diğer kaynaklarında sanatsal özelliklerinden bahsedilmese de Alâeddin Keykubad'ın kişiliğiyle ilgili pek çok övgü dolu anekdota yer verilmiştir. Bu alıntıların bazıları alim ve mutasavvıfların Anadolu'yu yurt edinmesinde oynadığı roller sebebiyle cömertliği ve bilgeliği üzerinedir. Bazıları ise Eyyübî ya da Hristiyan vakanüvislerin eserlerinde Sultan'ın kazandığı zaferler ve ihtişamlı kişiliğiyle ilgili yer alan bilgilerdir. Ayrıca dinî ve siyasi otoritenin en tepesindeki Abbasi halifeliğinden Alâeddin Keykubad için "es-sultânü'l-a'zam" ünvanını alması²⁰ Sultan'ın dönemin siyasi ve dinî yaşamındaki etkin rolünü de göstermektedir. Bu bilgiler farklı etnik köken ve dinden kişilerin gözünden Alâeddin Keykubad'ın nasıl görüldüğünü ortaya koymasının yanı sıra, Sultan'ın tarihî sima olarak ne derece öne çıkan bir karakter olduğunu göstermektedir. S. Yalman, "Ala Al-Din Kayqubad Illuminated: A Rum Seljuq Sultan As Cosmic Ruler" başlıklı makalesinde Alâeddin Keykubad'a ait olduğu bilinen bir mühürden yola çıkarak Sultan'ın batı ve doğu medeniyetlerinden izler taşıyan bir lider imajı çizdiğine işaret etmektedir.²¹ Keykubad'ın bu yaklaşımı sonraki dönem kaynaklarını da etkilemiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Yaklaşık 150 yıl sonra Anadolu'ya gelen Timur, Alâeddin Keykubad'ın mimari baniliklerinden oldukça etkilenmiş görünmektedir. *Solakzade Tarihi*'nde geçen bir diyalogda Timur Anadolu'yu niçin yakıp yıktığı sorusunu şu şekilde yanıtlamaktadır:

*"Ben Alâeddin Selçukî gibi, padişah oğlu değilim ki, babamdan bana intikal eden mal ile hazine ve definelerle, her köyde bir han vücuda getireyim ve her şehirde bir cami bina etmeye gayret sarf edeyim. Bundan başka, mütalea gözü ile gördüm ki ömür fani nam bakidir... Onlar nasıl yapmak ile kendilerini andırır, bir yüksek bina gördüklerinde bunu falan padişah yapmıştır derlerse, ben de kendimi yıkmak ile yad ettirim..."*²²

Bu söylem Alâeddin Keykubad'ın yüzlerce yıl sonra devlet idarecilerinin üzerinde bıraktığı izi tam anlamıyla özetlemektedir. Ayrıca Osmanlı Dönemi kroniklerinde az da olsa Alâeddin Keykubad'ın imar faaliyetlerine ve kişiliğine yönelik ifadelere yer

18 İbn Bibi, *El Evamirü'l Ala' iye Fi'l- Umuri'l- Ala' iye (Selçuk Name)* I, 363-364.

19 İbn Bibi, *El Evamirü'l Ala' iye Fi'l- Umuri'l- Ala' iye (Selçuk Name)* I, 247.

20 Erdoğan Merçil, "Anadolu Selçukluları," *Alâeddin'in Lambası: Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alâeddin Keykubâd*, ed. Ekrem Işın (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001), 21.

21 Suzan Yalman, "Ala Al-Din Kayqubad Illuminated: A Rum Seljuq Sultan As Cosmic Ruler," *Muqarnas: An Annual on the Visual Cultures of the Islamic World* 29 (2012), 151-186.

22 Sema Gündüz Küskü, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 86.

verilmiştir. II. Murat döneminde hazırlandığı bilinen *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* isimli kaynakta Alâeddin Keykubad için “*Konya ve Sivas şehrini inşa etmiştir*” yazmaktadır.²³ Fatih Sultan Mehmed dönemi tarihçisi Şükrullah bin Şihabeddin Ahmed’in *Behcetü’l-Tevârih* isimli eserinde Alâeddin Keykubad için “*Onun zamanında zühd ve salah itibar buldu. Dini muamelattan anbar anbar üstüne ve onun himmet gemisi itaat yükünden hayli ağır, ilimlerin çeşidi katar katar, memleketinde emniyet ve eman sonsuz, reaya üzerindeki refah sonsuz oldu*” ifadeleri kullanılmıştır.²⁴ *Neşri Tarihi*’nde ise 1221-1222 yılında Konya ve Sivas surlarını yaptırdığı ve kendisinin hayratının meşhur olduğu “*On tokuz pâre şehir yapub nice cami ve medreseler ve hankahlar ve Kârbânsaraylar bina itmişdür. Ve bunun eyyâmında memleket-i Rûm’da culemâ ve sulahâ ve etkîyâ ve evliyâ çoğaldı*” ifadeleriyle dile getirilmektedir.²⁵ 1900’lerin başında Konya’yı ziyaret eden İngiliz seyyah Harry Charles Lukach’in notları dışarıdan bir gözle Alâeddin Keykubad imajının 20. yüzyılda da gücünü koruduğuna işaret etmektedir. Sultan’ın Konya’yı bir ilim merkezi hâline getirdiğine değinen seyyah, Sultan Alâeddin’i “*Hanedanının en büyüğü ve kudretli bir bani, gerçek bir Selçuklu Jüstinyen’i; isminin hatırası, yönettiği topraklarda hala yaşıyor*” şeklinde tarif etmektedir.²⁶ Aslında bu tarif, Konya halkının Sultan Alâeddin hakkındaki hislerinin tercümesi gibidir.

Alâeddin Keykubad tarafından başlatılan Beyşehir Kubadabat Sarayı, Kayseri Keykubadiye Sarayı, Alara Kalesi Kasrı, Alara Han, Alanya Kalesi Sarayı, Alanya Tersanesi, Konya Alâeddin Camii, Antalya Yivli Minare Cami, Kayseri Hunat Hatun Medresesi ve Hamamı, Tuzhisar Sultan Hanı, Aksaray Sultan Hanı, Ilgın Kaplıcası, Ankara Çubuk Çayı Köprüsü, Konya Kalesi ve surlarının tamiri, Kayseri, Sivas şehir surlarının tamiri gibi imar faaliyetleri, onun mimari ve sanata olan ilgisini gözler önüne sermektedir.²⁷ Kimi araştırmalarda Keykubad’ın 35 banilikle en fazla imar faaliyetinde bulunan Selçuklu sultanı olduğunu dile getirilmektedir.²⁸ Bu yapıların günümüze ulaşanlarında ortak özellikler anıtsallık, gösterişli cepheler, taçkapılar ve dikkat çekici süslemeleridir. Süslemelerde en belirgin özellik saray yapılarında sıklıkla yer verilen figürlü kompozisyonlardır. Saraylar dışında figürlü süslemeler kalelerde, hanlarda, medrese ve hamamlarda da kullanılmıştır. Diğer taraftan Sultanın hakimiyet yıllarında

23 *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Nihat Azamat (İstanbul: Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992), 9.

24 Hasan Almaz, “Şükrullah b. Şihâbeddin Ahmed b. Zeyneddin Zeki Behcetü’l-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme)”, (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2004), 356.

25 Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ: Neşri Tarihi I*, haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949), 37.

26 Harry Charles Lukach, *The City of Dancing Dervishes and Other Sketches and Studies from the Near East* (Londra: Macmillan, 1914), 13-14.

27 I. Alâeddin Keykubad’ın Konya’daki imar faaliyetleri için bk. Yaşar Erdemir ve Ahmet Yavuzylmaz, “Alâeddin Keykubad’ın Sanat Anlayışı ve Konya’da İnşa Ettirdiği Mimarlık Eserleri,” *I. Alâeddin Keykubad ve Dönemi Sempozyum Bildirileri*, ed. Yusuf Küçükdağ ve Mustafa Çıpan (Konya: Konya Valiliği, 2010), 129-174.

28 Sema Gündüz Küskü, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, 44.

içlerinde Divriği Ulu Camii, Niğde Alâeddin Camii gibi özgün örnekleri de barındıran yaklaşık 91 yapının inşa edildiği bilinmektedir.²⁹ Alâeddin Keykubad'ın sadece 17 yıl tahta kaldığı düşünüldüğünde bu rakamın oldukça yüksek olduğu aşikârdır. Bu denli fazla imar faaliyetinde Sultan'ın teşvikinin rol oynadığı varsayılabilir. Ayrıca Alâeddin Keykubad'ın mimari ve sanata düşkünlüğünü etrafındaki gerek devletin kudreti gerekse mücadele ettiği diğer güçlerin faaliyetlerine karşı sanatsal mimarî sahada giriştiği mücadelenin bir yansıması olarak da okumak mümkündür.

1. Osmanlı Arşiv Belgelerinde Alâeddin Keykubad'a Atfedilen Yapılar

Osmanlı Arşivinde bulunan 3 farklı belgede Hısn-ı Mansur bugün bilinen adıyla Adıyaman'da Sultan Alâeddin isimli bir camiden söz edilmektedir. 1893-1895 yıllarına ait bu belgeler bölgede yaşanan depremle yıkılan yapının yeniden inşa edilmesiyle ilgilidir (**G. 1**).³⁰ Adıyaman'da bu bilgilere uyan tek yapı Ulu Camii'dir. 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremde tamamen yıkılan Adıyaman Ulu Camii'nin ne zaman ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Salnamelerde caminin Abbasi Halifesi Alâeddin³¹ veya Selçuklu Sultanı Alâeddin tarafından yaptırıldığı bilgisine yer verilmiştir.³² Ancak bu bilgileri kanıtlayan herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Adıyaman Ulu Camii'nin bazı belgeler³³ ve tarihî veriler ışığında Dulkadiroğulları Beyliği Dönemi'nde Alaüddeve Bozkurt Bey veya oğlu Durak (Turag) Bey tarafından inşa edildiği kabul edilmektedir.³⁴

29 Bu sayı, günümüze ulaşan ve ulaşmayan yapıları içermekte olup C. Parla'nın tezindeki verilere dayanmaktadır. Bk. Canan Parla, "I. Alaeddin Keykubad Dönemi Yapılarında Biçim ve Estetik" (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi 1997).

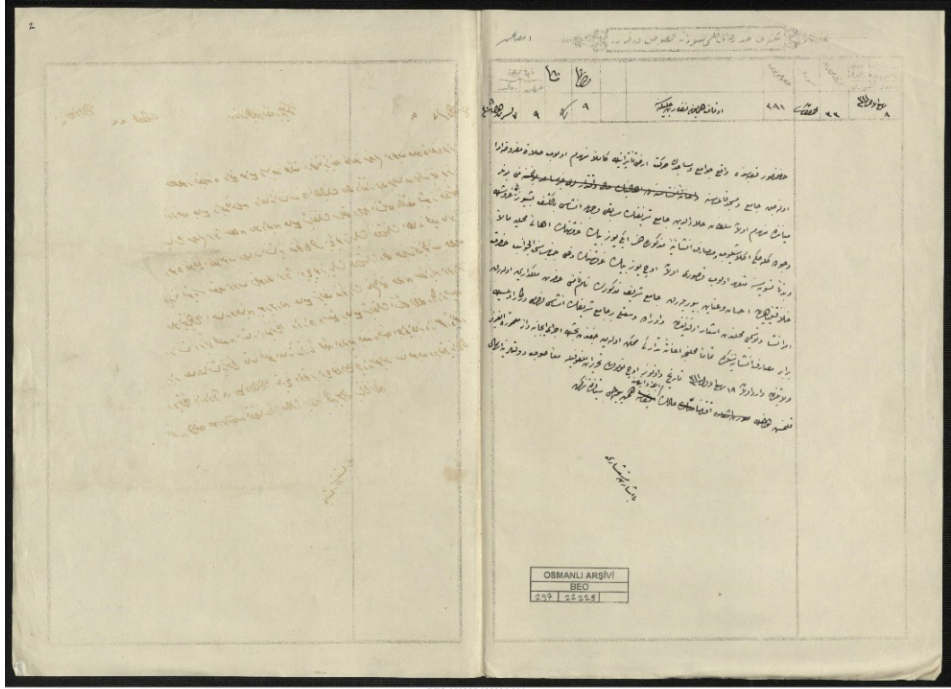
30 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BAO) 297/22225, 9 Rabiulahir 1311 [20 Ekim 1893]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT.) 339/3, 4 Şaban 1312 [31 Ocak 1895]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BAO) 565/42312, 8 Şaban 1312 [4 Şubat 1895].

31 Adıyaman'ın 1236-1325/1869-1908 tarihli salnamesinde bu ifadeye yer verilmiştir ancak Alâeddin isminde bir Abbasi Halifesi bulunmamaktadır.

32 Sait Öztürk, *Osmanlı Salnamelerinde Adıyaman 1286-1325 / 1869-1908* (İstanbul: Adıyamanlılar Vakfı, 2006), 293; Alper Altın, "Geçmişten Günümüze Adıyaman Ulu Camisi," *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/24 (2016), 1226.

33 Bk. Muhammet Nuri Tunç, "18. Yüzyılda Hısn-I Mansur Kazasında (Adıyaman) Camiler ve Cami Görevlileri," *Tarih Okulu Dergisi* 34, (2018), 282-284.

34 Hamza Gündoğdu, *Dulkadirli Beyliği Mimarisi* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986), 13; Ahmet Ali Bayhan, Fikri Salman ve Mehmet Sami Bayraktar, "Adıyaman İli ve İlçeleri Yüzye Araştırması-2001," *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2003), 1: 81; Altın, "Geçmişten Günümüze Adıyaman Ulu Camisi," 1226-1227.

G. 1: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BAO) 297/22225, 9 Rabiulahir 1311 [20 Ekim 1893]

Arşiv belgelerinde Konya'ya bağlı bir sancak olan Aksaray'da meydana gelen sel ve taşkından Sultan Alâeddin Köprüsü'nün yıkıldığı belirtilmiştir.³⁵ Evliya Çelebi de Aksaray'da bir Sultan Alâeddin Köprüsü'nden bahsetmektedir.³⁶ Ancak günümüzde bu isimle anılan bir köprü bulunmamaktadır. Konuyla ilgili yapılan farklı çalışmalarda Aksaray'daki Baş Köprü ve Nakkaş Köprüsü'nün Sultan Alâeddin Keykubad tarafından yapılmış olabileceği belirtilmiştir. Bekir Deniz araştırmasında Baş Köprü'nün Alâeddin Keykubad döneminde yapıldığını belirtmiş³⁷ ancak aynı köprüden Evliya Çelebi'nin Hacı Hasan Camii yakınında şeklinde bahsetmesi ve arşiv belgesindeki bilgiler bahsedilen yapının bu köprü olmadığını ortaya koymaktadır. Zekai Erdal'ın çalışmasında ise Evliya Çelebi'nin Sultan Alâeddin Köprüsü'nden tek gözlü olarak söz edilmesi sebebiyle bahsi geçen yapının Nakkaş Köprüsü olabileceği belirtilmiştir.³⁸

Osmanlı arşivlerinde Konya Akşehir'de Sultan Alâeddin Camii vakfına dair 3 kayıt

35 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C.AS.) 297/12332, 13 Zilkade 1238 [22 Temmuz 1823].

36 Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*, çev. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 3: 117.

37 Bekir Deniz, "Aksaray ve Çevresindeki Türk Devri Yapıları Rehberi" (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 1976), 122.

38 Zekai Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi" (Doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014), 374.

tespit edilmiştir.³⁹ Kayıtlar yapıdan ziyade vakfından bahsetmektedir. Bahsedilen yapının Akşehir Ulu Camii olduğu düşünülmektedir.⁴⁰ Akşehir Ulu Camii'nin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir (G. 2). Minaresinde bulunan tamir kitabesinde 1213 tarihi yazılmıştır. Araştırmacılar yapının bu tarihten birkaç yıl öncesinde inşa edildiğini varsaymaktadır.⁴¹

Tapu arşivinde Akşehir'deki Sâhib Ata Fahreddin Ali tarafından inşa ettirilen medrese, hankah, mescid, çeşme ve türbenin kaydı Sultan Alâeddin Fahrü'd-din Sahib şeklindedir.⁴² Konya'daki Sahip Ata eserlerinde olduğu gibi Akşehir'de de vakıf kayıtlarında Sultan Alâeddin adının kullanılması hatadan ziyade bilinçli bir tercih olduğunu akla getirmektedir.

G. 2: Akşehir Ulu Camii (A.Bekmez Yelen, 2017)

Arşiv kaydında Antalya'nın Alanya ilçesinde Kale içinde Alâeddin Camii isimli bir yapıdan söz edilmektedir.⁴³ Araştırmacılar bu yapının günümüze ulaşmayan ve

39 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 547/27605, 22 Şaban 1194 [23 Ağustos 1780]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 209/8, 29 Zilkade 1282 [15 Nisan 1866]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 209/9, 29 Zilkade 1282 [15 Nisan 1866].

40 Volkan Ertürk, "Osmanlı Devri Akşehir Vakıflarına Genel Bir Bakış," *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/2 (2011), 241.

41 Gönül Öney, "Akşehir Ulu Camii," *Anadolu (Anatolia)* 9 (1965), 171-184.

42 Volkan Ertürk, "XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı (Tahrir Defterlerine Göre)" (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), 373-374.

43 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Osman III (AE. SOSM.III) 53/3786, 15 Safer 1171 [29 Ekim 1757].

Alanya'nın fethinden sonra Alâeddin Keykubad tarafından yapılan Alâeddin Camii olduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Caminin yerine Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Süleyman Han Camii inşa edilmiştir. Ancak arşiv belgelerinde Sultan Süleyman Camii ve Alâeddin Camii'den ayrı ayrı söz edilmesi 18. yüzyılda bu isimlerle anılan iki cami olduğunu düşündürmektedir. Diğer taraftan bahse konu belgedeki Alâeddin Camii'yle kastedilen Sultan Süleyman Camii olup belgede halk arasında kullanılan adı yazılmış da olabilir. Alanya Kalesi içinde ayrıca “*şehrin fatihi*” Sultan Alâeddin tarafından yaptırılan bir hamamın bulunduğu kayıtlarda belirtilmiştir.⁴⁵

Amasya'yla ilgili arşiv belgelerinde Sultan Alâeddin'e atfedilen üç yapıdan bahsedilmektedir. Bahsi geçen Alâeddin Darüşşifası⁴⁶ ya da Bimarhanesi⁴⁷ muhtemelen aynı yapıdır. Bu belgelere konu olan yapı, Amasya Bimarhanesi olarak bilinen ve taçkapısı üzerindeki kitabeden anlaşıldığı üzere 1308 yılında İlhanlı Sultanı Olcaytu ve eşi Ilduz Hatun'un hüküm yıllarında Anber b. Abdullah tarafından inşa ettirilen yapıdır (G. 3). Kitabesinde açıkça bani bilgisine yer verilen yapının Osmanlı arşivlerinde Sultan Alâeddin tarafından inşa ettirildiğine dair bilgiye yer verilmesi dikkat çekicidir. Yapıyla ilgili çalışmalarda da bu durum tartışılmıştır. *Amasya Tarihi*'ni yazan Hüseyin Hüsameddin Yaşar, Osmanlı belgelerinde geçen Sultan Alâeddin isminin yanlış yazıldığını, yapının 1312 tarihli vakfiyesinde geçen Ilduz Hatun'un kardeşinin Alâeddin Ali Pervane Bey isimli bir emir olduğunu ve muhtemelen bu emirle Sultan Alâeddin'in karıştırıldığını belirtmiştir.⁴⁸ Süheyl Ünver de benzer kanaattedir.⁴⁹ Ayten Altıntaş ise darüşşifanın Alâeddin Keykubad tarafından 1225-1235 yılları arasında inşa, 1308'de ise tamir ettirildiğini ileri sürmektedir.⁵⁰ Amasya'da Sultan Alâeddin'in inşa ettirdiği düşünülen diğer yapı Alâeddin Mevlevihanesi'dir.⁵¹ Hüseyin Hüsameddin Yaşar, bu yapının Saraçhane Mahallesi'nde Alçak Köprü'nün yakınında olduğunu ve 1314 tarihli bir vakfiyesinin bulunduğu burada banisi olarak Alâeddin Perva-

44 Parla, “I. Alaeddin Keykubad Dönemi Yapılarında Biçim ve Estetik,” 840; Ali Boran, *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 142-143.

45 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab- Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHH.d.) 118/722, 29 Şevval 1123 [10 Aralık 1711].

46 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 64/6952, 1 Rabiulahir 1124 [8 Mayıs 1712]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 52/5717, 7 Cemazeyilevvel 1124 [12 Haziran 1712]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Eminî I. Mahmut (AE.SMHD.I. Mahmut) 242/19605, 11 Ramazan 1156 [29 Ekim 1743].

47 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab- Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHH.d.) 72/450, 22 Şaban 1002 [13 Mayıs 1594].

48 Bk. Gönül Cantay, *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2014), 66 dipnot 78; Ayten Altıntaş, “Belgeler Işığında Amasya Darüşşifası (Amasya Darüşşifasının 700. Yılı Dolayısıyla),” *Tip Tarihi Araştırmaları* 16 (2009), 17.

49 Altıntaş, “Belgeler Işığında Amasya Darüşşifası (Amasya Darüşşifasının 700. Yılı Dolayısıyla),” 18.

50 Altıntaş, “Belgeler Işığında Amasya Darüşşifası (Amasya Darüşşifasının 700. Yılı Dolayısıyla),” 30-31.

51 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 377/19132, 22 Rabiulevvel 1244 [2 Ekim 1828].

ne Bey'in adının geçtiğini belirtmiştir.⁵² Bu kişi darüşşifa vakfiyesinde bahsi geçen Alâeddin Ali Bey'le muhtemelen aynı kişidir. Bu ilişki, arşiv kayıtlarında isimlerin karıştırılmış olma ihtimalini artırmaktadır.

G. 3: Amasya Bimarhanesi (A. Bekmez Yelen, 2016)

Ankara'da bugün de Alâeddin Camii olarak anılan yapıdan Osmanlı arşivinde de Sultan Alâeddin Camii olarak bahsedilmektedir (G. 4).⁵³ Vakıf arşivinde de yapıdan Sultan Alâeddin Camii -i Şerifi olarak söz edilmiş ancak sadece muhasebe kayıtlarına dair bilgilere yer verilmiştir.⁵⁴ Kayıtlar caminin aynı isimli bir mahalle içinde olduğunu da ortaya koymaktadır. Ankara Alâeddin Camii, Kaleiçi'nde bulunmakta olup kimin tarafından ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Camiye ait olduğu bilinen minber üzerinde 1197 tarihi ve Muhyiddin Mesud ismi bulunmaktadır. Muhyiddin Mesud Selçuklu hanedanından olup II. Kılıçarslan'ın oğullarından biridir. 1186 yılında Ankara'ya melik olarak atandığı bilinmektedir.⁵⁵ Minber kitabesinden yola çıkarak yapının 1197 yıllarında Muhyiddin Mesud tarafından yaptırıldığı, Alâeddin

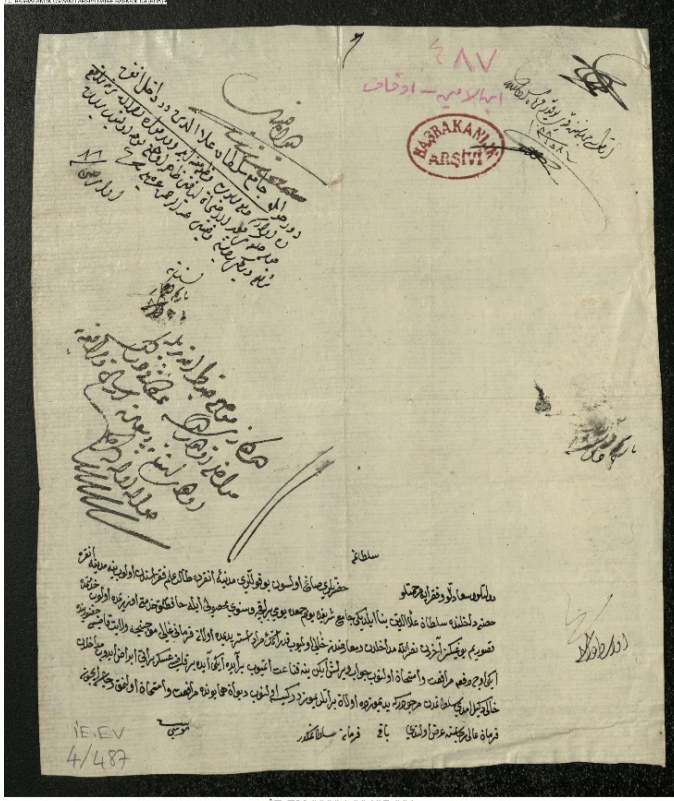
52 Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi* (İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1912), 1: 180-181, 200.

53 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV.) 4/487, 8 Zilkade 1088 [2 Ocak 1678]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM.) 163/6, 10 Ramazan 1308 [17 Nisan 1891]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM.) 563/72, 22 Cemazeyilahir 1322 [3 Eylül 1904].

54 Gülen Taşçı, "H. 1281/M. 1864-1865 Tarihli Muhasebe Defterine Göre Ankara Sancağı'ndaki Vakıflar," (Yüksek Lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2022), 18-19.

55 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 242.

Keykubad döneminde ise esaslı bir onarımdan geçtiği kabul edilmektedir.⁵⁶

IE.EV.00004.00487.001

G. 4: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV.) 4/487, 8 Zilkade 1088 [2 Ocak 1678]

Arşiv kayıtlarında Antalya'da Sultan Alâeddin ismiyle anılan iki yapı bulunmaktadır. Bunlar Sultan Alâeddin Camii ve Medresesi'dir.⁵⁷ Şehirde Alâeddin Camii olarak anılan iki yapı vardır. Bunlardan ilki Antalya Yıvli Minare Camii'dir (G. 5).⁵⁸ Camiye adını veren minare üzerindeki tarihsiz kitabede Alâeddin Keykubad'ın adı bulunmaktadır. Cami üzerindeki kitabede 1373'te Hamîdoğullarından Emir Mübârizüddin Mehmed Bey tarafından yaptırıldığı bilgisine yer verilmiştir. Araştırmacılar genel olarak caminin 13. yüzyıl başında Selçuklu Dönemi'nde kiliseden camiye çevrildiği ve Hamîdoğulları Dönemi'nde esaslı bir onarımla bugünkü hâlini aldığı fikrindedir-

56 Bk. Nusret Çam ve Ayşe Ersay, "Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin Camii)nin İlk Şekli ve Türk Mimarisindeki Yeri," *Vakıflar Dergisi* 2/38 (2012), 16.

57 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evkafı (TM.MA.e.) 866/52, 13 Cemazeyilahir 1008 [31 Aralık 1599]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 362/18365, 29 Ramazan 1204 [12 Haziran 1790].

58 *Konya Salnamesi*'nde Antalya kazasındaki cami, Sultan Alaaddin Selçuki Cami olarak anılmaktadır. *H 1332 Mali 1330 (1914) Konya Vilayeti Salnâmesi*, (İstanbul: Cihan Matbaası, 1330/1914), 533.

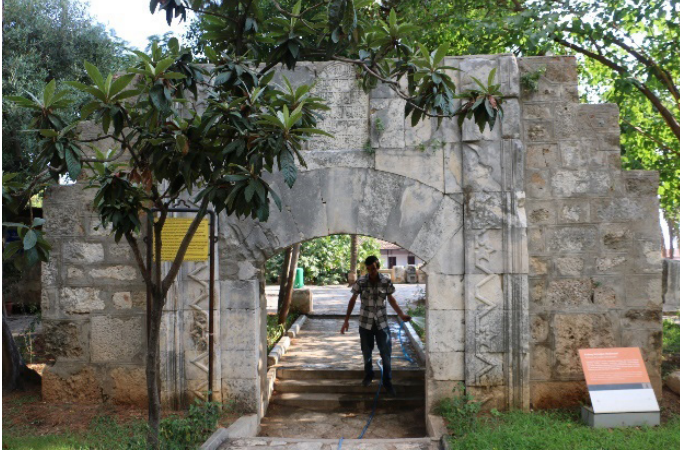
ler.⁵⁹ Alâeddin Camii olarak adlandırılan diğer cami, Panagia Kilisesi olarak bilinen sonradan camiye dönüştürülen yapıdır. Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak farklı tarihlerdeki müze kayıtlarında yapının 1834 tarihli olduğu, Sultan Alâeddin tarafından kiliseden camiye dönüştürüldüğü bilgileri yer almaktadır.⁶⁰ Osmanlı arşivlerinde bahsedilen caminin Yivli Minare Camii olması daha olası görünmektedir. Ayrıca kayıtlarda geçen Alâeddin Medresesi'nin Yivli Minare Camii'nin karşısında bulunan Atabey Armağan Medresesi olması bu savı desteklemektedir. Atabey Armağan Medresesi'nin yalnızca taçkapısı günümüze ulaşabilmiştir (G. 6). Taçkapısı üzerindeki kitabeye göre 1239-1240 yılında II. Gıyâseddin Keyhusrev döneminde emir Atabey Armağan tarafından inşa edildiği belirtilmiştir. Yivli Minare Camii'yle yakınlığı iki yapının aynı kişi tarafından yapıldığını düşündürmüş olmalıdır.

G. 5 Antalya Yivli Minare (A. Bekmez Yelen, 2017)

59 Canan Parla, "I. Alaeddin Keykubad Dönemi Yapılarında Biçim ve Estetik," 841; Muhammed Arslan, "Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)," (Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2017), 197-198.

60 Süreyya Eroğlu Bilgin ve Seda Özdemir, "Antalya Panagia Kilisesi'nin (Alaeddin Cami) Kalemîşi Süslemeleri," *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 52 (2021), 2-3.

G. 6: Atabey Armağan Medresesi girişi (A. Bekmez Yelen, 2017)

Osmanlı arşiv kayıtlarında Ankara'nın ilçesi Beypazarı'nda da bir Sultan Alâeddin Camii ve Medresesi'nden söz edilmektedir.⁶¹ Beypazarı Alâeddin Sokağı üzerinde bulunan Sultan Alâeddin Camii plan ve süsleme özellikleriyle 17. yüzyıl eseri olup esas caminin Alâeddin Keykubad tarafından yapıldığı ve bilinmeyen bir sebepten yıkılınca yerine bu yapının inşa edilip aynı isimle anılmaya devam edildiği belirtilmektedir.⁶² Medrese günümüze ulaşamamıştır ancak Gerede Havalisi Alâeddin Mevkii'nde olduğu arşiv kayıtlarından ortaya çıkmaktadır.⁶³ Vakıf arşivinde sadece camiye ait bilgiler bulunmaktadır. Belgelerde Sultan Alâeddin Cami-i Şerifi olarak yer alan yapıya dair herhangi bilgiye yer verilmemiş sadece camiyle ilgili harcamalara değinilmiştir.⁶⁴

Niğde'nin Bor ilçesinde de bir Sultan Alâeddin Camii'nden bahsedilmekte (G. 7)⁶⁵, bu caminin Bor Ulu Camii olarak bilinen yapı olduğu ve üzerindeki kitabeye göre Karamanoğullarından Nâsüriddin Mehmed Bey döneminde Hacı Hoca tarafından 1410-1411 yıllarında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁶ Cami halk arasında da Sultan Alâeddin Camii olarak anılmaktadır. Caminin bu isimle anılması yapının esasında Karamanoğullarından Alâeddin Bey tarafından yapılmış olabileceğine dair tartışma-

61 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 5/565, 14 Rabiulevvel 1086 [8 Haziran 1675]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Tevcihat (İE.TCT.) 6/669, 21 Şaban 1079 [24 Ocak 1669]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT. MHM.) 13/88, 12 Recep 1265 [3 Haziran 1849].

62 Tolga Bozkurt, *Beypazarı'ndaki Türk Devri Yapıları* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2004), 39.

63 Bozkurt, *Beypazarı'ndaki Türk Devri Yapıları*, 239.

64 Taşçı, "H. 1281/M. 1864-1865 Tarihli Muhasebe Defterine Göre Ankara Sancağı'ndaki Vakıflar," 39-40.

65 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 143/7141, 29 Safer 1192 [29 Mart 1778]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Defterleri (EV.d.) 21838, 29 Şaban 1288 [13 Kasım 1871].

66 Mehmet Özkarcı, "Niğde-Bor'da Karamanoğulları Beyliği Mimari Eserleri," *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri* (Konya : Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 1997), 179-180.

lara da sebep olmuştur.⁶⁷ Hurufat defterlerinde bu yapı, “Sultan Alâeddin’in yaptırdığı camii” olarak belirtilmiştir.⁶⁸ Ancak kayıtlarda Sultan Alâeddin’in Karamanoğullarından ya da Selçuklulardan olup olmadığı yazılmamıştır.

Afyonkarahisar’ın Çay ilçesinde Selçuklu emiri Mücahid Yusuf b. Yakub tarafından 1278-1279 yıllarında yaptırılan cami, han, hamam ve medresesinin kayıtlardaki adı Sultan Alâeddin olarak geçmektedir.⁶⁹ Bugünde benzer şekilde halk arasında bu yapılar için aynı isim kullanılmaktadır.

C.MF.00143.07141.001

G. 7: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 143/7141, 29 Safer 1192 [29 Mart 1778]

Diyarbakır’ın Çermik ilçesindeki Ulu Camii, arşiv kayıtlarında sultan Alâeddin Camii olarak yer almaktadır (**G. 8**).⁷⁰ Çermik Ulu Camii üzerindeki en erken tarihli ki-

67 Mesut Dündar, “Bor Camileri,” *TÜBAR* 26 (2009), 62, dipnot 9.

68 Ahmet Öge, “Hurufat Defterlerinde Niğde – Bor” (Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010), 72-73.

69 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 55/2726, 24 Safer 1180 [1 Ağustos 1766]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 29/1409, 24 Cemazeyilahir 1209 [16 Ocak 1795]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 34/1672, 29 Rabiulevvel 1213 [10 Eylül 1798]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE.SMST. III.) 84/6242, 29 Zilhicce 1170 [14 Eylül 1757].

70 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 171/8541, 9 Cemazeyilahir 1236 [14 Mart 1821]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

tabeye göre Artukluların Hasankeyf kolundan Fahreddin Karaarslan'ın hükümdarlık zamanında İnaloğlu İlaladı tarafından 1144-1145 yıllarında yapılmıştır.⁷¹ Kaynaklardan anlaşıldığı üzere cami minaresinde günümüze ulaşamayan 1242-1243 yılında Ebubekir Ali oğlu Hacı Halid tarafından onarıldığını gösteren ve III. Alâeddin Keykubad'ın adının da bulunduğu bir kitabe de bulunmaytaymış.⁷² Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde ise Sultan Alâeddin Camii, Alâeddin Camii veya Cami-i Kebir olarak belirtilmiş, banisinin kimliği hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte vakfın adı Alâeddin Bey'dir.⁷³

G. 8: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 55/2726, 24 Safer 1180 [1 Ağustos 1766]

Arşiv kayıtlarında Karaman'a bağlı olarak gösterilen ancak bugün Konya'nın ilçesi olan Doğanhisar'da da bir Sultan Alâeddin Camii bulunmaktadır.⁷⁴ Bu yapı, şehrin en büyük camisine Sultan Alâeddin ismi verme geleneği düşünüldüğünde muhtemelen Doğanhisar Ulu Camii'dir. Cami üzerindeki kitabede 1548 yılında inşa edildiği ve minaresinin Muhammed Ağa tarafından 1685 yılında eklendiği anlaşılmaktadır.⁷⁵ Yapıyı Selçuklu Dönemi ya da Alâeddin Keykubad'la ilişkilendirebilecek herhangi bir kaynak bulunamamıştır.

Ali Emiri III. Ahmed (AE.SAMD. III.) 215/20819, 18 Rabiulevvel 1125 [14 Nisan 1713].

71 Bk. Arslan, "Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)," 356.

72 Bk. Arslan, "Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)," 356-357.

73 Ercan Reisoğlu, "1067 Numaralı Hurufat Defterine Göre Amid ve Çevresindeki Vakıflar (1703-1722)" (Yüksek Lisans tezi, Batman Üniversitesi, 2022), 58-59.

74 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Ahmed (AE.SAMD. III.) 221/21318, 4 Muharrem 1133 [5 Kasım 1720]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaç (C.EV.) 431/21845, 8 Cemazeyilevvel 1143 [19 Kasım 1730].

75 Razan Aykaç, *Doğanhisar Kültür Envanteri (Mimari Eserler)* (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi, 2022), 32-45.

Eskişehir merkezde Alâeddin Camii (G. 9) olarak bilinen yapı arşiv kaynaklarında da Sultan Alâeddin Camii olarak kayıtlıdır.⁷⁶ Caminin özgününde kim tarafından ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Yapıyla ilişkili tek kitabe minare kaidesinde bulunmakta olup 1268 yılında Caca oğlu Cibril tarafından yaptırıldığı bilgisine yer verilmiştir. Caminin de bu tarihten önce Selçuklular tarafından yapıldığı, 1268’de ise onarım gördüğü düşünülmektedir.⁷⁷ Caminin ilk dönemine ait plan ve süsleme özelliklerini tamamen yitirdiği gözlenmektedir. Osmanlı döneminde esaslı bir onarımdan geçtiği arşiv belgeleriyle ortaya çıkmaktadır.⁷⁸ Vakıf arşivlerine göre bugün Eskişehir’e bağlı bir ilçe olan Günyüzü’nde Sultan Alâeddin Zaviyesi bulunduğu anlaşılmaktadır.⁷⁹ Kayıтта yapıya dair bilgi olarak sadece yeri ve ismi yer almaktadır. Diğer bilgiler harcamalar üzerinedir.

G. 9: Eskişehir Alâeddin Camii (A. Bekmez Yelen, 2016)

Bugün Afyonkarahisar İhsaniye’ye bağlı Gazlıgöl’de Sultan Alâeddin’in cami, kervansaray ve ılıca havuzu inşa ettirdiği bilgisi arşiv belgelerinde yer almaktadır.⁸⁰ Ancak bu yapılar günümüze ulaşamamıştır.

76 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 26/3060, 10 Cemazeyilahir 1109 [24 Aralık 1697]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 34/3915, 19 Safer 1112 [5 Ağustos 1700].

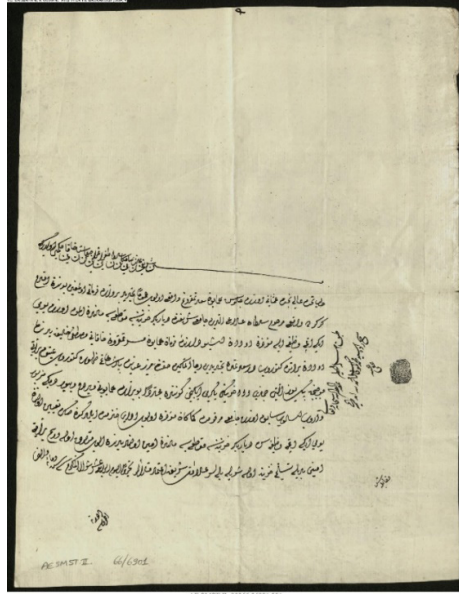
77 Mehmet Mahur Tulum ve Mehmet Erol Altınsapan, “Eskişehir Alaaddin Camii Minaresi İnşa Kitabesinin Tarihlendirilmesi Üzerine Son Tespit,” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/106 (2020), 1-8.

78 Remzi Aydın, “Eskişehir Alâeddin Camisi’nin Onarılmasına Dair Girişimler (1878-1886),” *Mediterranean Journal of Humanities* VII/2 (2017), 47-60; Erol Altınsapan, “Eskişehir Alaaddin Camisinin Onarımlarla Değişen Yüzü (19. Yüzyıl Sonu-21. Yüzyıl Başı Fotoğraf Albümü),” *ASOS Journal* 121 (2021), 1-32.

79 Taşçı, “H. 1281/M. 1864-1865 Tarihli Muhasebe Defterine Göre Ankara Sancağı’ndaki Vakıflar,” 83.

80 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asaflı Defterleri (A. DVNSMHH. d.) 48/483, 21 Şevval 990 [8 Kasım 1582].

Arşiv kayıtlarında Adıyaman'ın Gerger ilçesinde de Sultan Alâeddin Camii bulunduğu anlaşılmaktadır (G. 10).⁸¹ Belgelerde caminin Sultan Alâeddin tarafından inşa edildiği ve Sultan Mehmed Han tarafından tamir edildiği bilgilerine yer verilmiştir. Yapı günümüze ulaşamamış; ancak bugün sadece minaresinin bir kısmı ayakta olan Cami-i Kebir isimli yapının bu cami olduğu düşünülmektedir.

G. 10: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri II. Mustafa (AE.SMST.II.) 66/6901, 29 Zilhicce 1107 [30 Temmuz 1696]

Osmanlı Dönemi'nde Karahisar-ı Sâhib olarak isimlendirilen Afyonkarahisar'da Sultan Alâeddin Medresesi isimli bir yapı olduğu kayıtlara geçmiştir.⁸² Bahsi geçen yapı, Hisarardı Alâeddin Medresesi olarak bilinen ve günümüze sadece kalıntılar ulaşan eserdir.⁸³ Medresesinin ne zaman veya kim tarafından inşa edildiği bilinmemekle birlikte Alâeddin Keykubad'a atfedilmektedir.

Bugün Konya Beyşehir'e bağlı bir köy olan Kireli'de (Kırılı) Yarangözü isimli yerde Sultan Alâeddin Camii bulunduğu belirtilen belgeler de tespit edilmiştir.⁸⁴ Ancak

81 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri II. Mustafa (AE.SMST.II.) 66/6901, 29 Zilhicce 1107 [30 Temmuz 1696]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri II. Mustafa (AE.SMST.II.) 44/2874, 10 Ramazan 1232 [24 Temmuz 1817]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 253/12805, 27 Cemazeyilevvel 1205 [1 Şubat 1791].

82 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE.SMST.III.) 84/6242, 29 Zilhicce 1185 [3 Nisan 1772]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C. MF.) 42/2080, 17 Recep 1213 [25 Aralık 1798].

83 Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri* (Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, 1969), 1: 108-109.

84 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HAT.) 1598/26, 22 Muharrem 1252 [9 Mayıs 1836].

Kireli'nin kökenini oluşturan Yarangözü zamanla Beyşehir Gölü suları altında kaldığı için bahsedilen yapı da muhtemelen sular altında kalmıştır.

Kırşehir'de bugün de aynı isimle anılan bir Alâeddin Camii bulunmaktadır (G. 11).⁸⁵ Kırşehir Kalesi içinde bulunan yapı, özgünlüğünü kaybetmiştir. Bugünkü cami 1893 yılında Mutasarrıf Arizi Bey tarafından yaptırılmıştır. Doğu cephesi saçak altındaki ebced hesaplı kitabeden caminin H 767 [1365] tarihinde tamir edildiği de anlaşılmaktadır.⁸⁶ Caminin girişindeki taçkapı ise yıkılan Melik Muzafereddin Medresesi'nden taşınarak yapıya eklenmiştir. Ancak özgün caminin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

G. 11: Kırşehir Alâeddin Camii (A. Bekmez Yelen, 2017)

Konya'da Sultan Alâeddin Keykubad'la ilişkilendirilen iki yapı bulunmaktadır.⁸⁷ Bu yapılardan ilki Selçukluların en meşhur yapılarından biri olan ve Alâeddin Tepesinde bulunan Konya Alâeddin Camii'dir.⁸⁸ Yapı, diğer örneklerden farklı olarak

85 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 393/19949, 29 Şevval 1147 [24 Mart 1735]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HAT.) 1562/47, 29 Zilhicce 1238 [6 Eylül 1823]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD.) 151/71, 9 Rabiulevvel 1319 [26 Haziran 1901].

86 Boran, *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri*, 91.

87 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE. EV.) 7/854, 20 Zilhicce 1078 [1 Haziran 1668]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE. EV.) 18/2127, 20 Şevval 1096 [20 Eylül 1685]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Evkaf (İ. EV.) 7/61, 20 Rabiulevvel 1312 [21 Eylül 1894] v.d.

88 *Konya Salnamesi*'nde yapı için "Sultan Alâeddin Selçuki Cami vakıf sahibi es Selçuki'den Sultan" ibarelerine yer verilmiştir. *H 1332 Mali 1330 (1914) Konya Vilayeti Salnamesi*, İstanbul: Cihan Matbaası, (1330/1914), 548.

üzerindeki kitabelerle Alâeddin Keykubad'ın baniliğini belgelemektedir. Aynı zamanda Selçuklu Sarayı içinde bulunan yapının inşa evreleri ve ilk olarak ne zaman yapıldığı tartışmalıdır. Cami içindeki ahşap minber üzerinde 1155 tarihi ve I. Mesud ve II. Kılıçarslan'ın adları yazılmıştır. Caminin farklı cephelerinde I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubad'ın isimlerinin yazdığı 1219-1220 tarihli kitabeler de vardır. Camideki en geç tarihli kitabede 1889-1890 yılında II. Abdülhamid'in emriyle Vali Sururi Paşa'nın yaptırdığı onarımdan bahsedilmektedir. Belgelerden ve kitabelerden hareketle caminin 1155 yıllarında ilk aşamada küçük bir saray cami olarak inşa edildiği, İzzeddin Keykâvus döneminde genişletildiği ve Alâeddin Keykubad döneminde bu inşanın tamamlandığı, II. Abdülhamid dönemindeki esaslı onarımla son hâlini aldığı varsayılmaktadır.⁸⁹ Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde de Alâeddin Camii olarak geçen yapı için çok sayıda köy vakfedildiği anlaşılmaktadır.⁹⁰ Vakıf kayıtları Sille ve çevresinde Alâeddin Camii'nin çok sayıda vakfının bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Konya'daki diğer yapı ise darüşşifadır. Alâeddin Camii'yle birlikte anılan ve aynı vakıf içinde gösterilen darüşşifa günümüze ulaşamamıştır. Darüşşifanın 1220'lerde Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı ve yeriyle ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte bugünkü Sakahane Mescidi'ne bitişik olduğu düşünülmektedir.⁹¹

1476-1501 tarihli vakıf kaydında Konya'da Sahib-i Sultan Alâeddin Camii isimli bir yapıdan bahsedilmiştir.⁹² Burada belirtilen cami muhtemelen Selçuklu devlet adamı Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin inşa ettirdiği Sahip Ata Camii'dir. Aynı belgede Sultan Alâeddin Hankah (Sahib) ismiyle yer alan yapı Sahip Ata Hankahı olmalıdır. Benzer şekilde Sahip Ata Türbesi, Sultan Alâeddin Sahip Türbesi olarak belirtilmiştir. Kitabeleri ve günümüzdeki ismiyle açık bir şekilde Sahip Ata tarafından yaptırıldığı bilinen eserlerin vakıf kayıtlarında Sultan Alâeddin'le ilişkilendirilmesi Amasya örneklerini hatırlatmaktadır. 1483 tarihli vakıf tahrir defterlerinde ise yapılardan “Vakf-ı Cami ve Hankah ve Türbe-i Sahib” olarak bahsedilmiş ve Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin torununun ismine yer verilmiştir.⁹³ Bu kayıt yakın tarihli iki farklı arşiv belgesindeki değişikliği ortaya koyması bakımından önemlidir.

Vakıf arşivlerine göre bugün Konya'da bir mahalle olan Kavak'ta Sultan Alâeddin Selçuki Camii isimli 1762 kadar kullanılan bir yapı olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁴ Ancak yapı günümüze ulaşamamıştır.

89 M. Zeki Oral, “Konya'da Alâeddin Camii ve Türbeleri,” *Yıllık Araştırmalar Dergisi* I (1956), 45-74; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi* (Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1964), 293-317, 576-586; Remzi Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Tamir)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 43-44.

90 Seher Haber, “Konya Vakıfları (1476-1501)” (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019), 62, 66, 96.

91 Yusuf Küçükdağ, “Konya'da Alaeddin Darü's-şifası, Tıp Medresesi ve Mescidinin Yeri, Yapısı,” *Osmanlı Araştırmaları* 9 (1989) 346-359; Parla, “I. Alaeddin Keykubad Dönemi Yapılarında Biçim ve Estetik,” 857.

92 Haber, “Konya Vakıfları (1476-1501)” 40, 46, 53.

93 Fahri Coşkun, “888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri” (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996), 23.

94 Özcan Uğur, “Karaman Eyaleti Konya Merkez Kazası Hurufat Defterlerine Göre Konya ve Civarının İdari ve Sosyal Durumu (1690-1839)” (Doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2018), 553.

Antalya'nın Korkuteli, eski ismiyle İstanos ilçesinde belgelerde Sultan Alâeddin tarafından yaptırıldığı belirtilen bir cami vardır.⁹⁵ Belgede caminin Tekeli Mehmed Paşa tarafından tamir edildiği de belirtilmiştir. Yapı bugün Korkuteli merkezde olup Alâeddin Camii olarak anılmaya devam etmektedir. Cami üzerinde Sultan Alâeddin'in inşasına veya Tekeli Mehmed Paşa'nın tamirine dair herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Sadece minare üzerinde 1517 tarihi ve Murad Paşa'nın adı yer almaktadır. Evliya Çelebi ziyareti sırasında gördüğü caminin yanı sıra şehir içinde bir han, hamam, imaret ve medresenin de Sultan Alâeddin tarafından inşa edildiğini söylemektedir.⁹⁶ Bu yapılar için Alâeddin Keykubad'ın baniliğiyle ilgili somut bir kanıt yoktur. Caminin günümüze ulaşan taçkapısı Selçuklu üslubu içinde değerlendirilebilmektedir. Yapıyla ilgili yapılan araştırmalar, caminin Alâeddin Keykubad döneminde ilk inşasının yapıldığı, sonrasında birçok defa tamir edildiği ya da banisinin Alâeddin Keykubad'tan ziyade Karamanoğullarından Alâeddin Ali Bey olabileceği yönündedir.⁹⁷

Kütahya'da Yoncalı'da bulunan Alâeddin Camii olarak anılan yapıyla ilgili devlet arşivlerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır (G. 12). Ancak yapıyla ilgili kaynaklar caminin karşısında yer alan Gülümsen Hatun Hamamı'ndan (1223) yola çıkarak I. Alâeddin Keykubad'ın bu yapıyı yaptırmış olabileceğini varsaymaktadır.⁹⁸ Osmanlı arşiv belgelerinde Kütahya Altıntaş'ta bir Sultan Alâeddin Camii'den bahsedilmekte⁹⁹ ancak kaynaklarda ve günümüzde eserle ilgili herhangi bir veriye rastlanmamaktadır.

95 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 60/2967, 3 Zilkade 1217 [25 Şubat 1803].

96 Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, haz. Seyit Ali Kahraman (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 9/ 1: 306-307.

97 Ahmet Çaycı, "Korkuteli (İstanos) Tarihi ve Korkuteli Alaaddin Camii Üzerine Bir Araştırma," *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2004), 122-123.

98 Arslan, "Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)," 948.

99 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 589/29707, 26 Zilkade 1170 [12 Ağustos 1757].

G. 12: Kütahya Alâeddin Camii (A. Bekmez Yelen, 2016)

Nevşehir’de Alâeddin Keykubad’la ilişkilendirilen yapıların sayıca fazla oluşu dikkat çekicidir. Bugün Nevşehir’e bağlı Ürgüp¹⁰⁰, Ortahisar¹⁰¹, Karacaviran (muhtemelen bugünkü Karacaören)¹⁰², Karain¹⁰³, Avanos¹⁰⁴, Koçhisar¹⁰⁵ gibi merkezlerde Alâeddin Keykubad adına yapılar bulunmakla birlikte ayrıca eşi Hunat Hatun¹⁰⁶ ve sultanın vakıflarının¹⁰⁷ da olduğu anlaşılmaktadır. Bugün Nevşehir ilçeleri Ortahisar’da yazlık ve kışlık olmak üzere iki Alâeddin Camii, Avanos Alâeddin Camii, Karlık Alâeddin Camii ayaktadır. Avanos Alâeddin Camii kitabesinin kayıp olduğu ve 1220’de

100 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 344/17468, 11 Muharrem 1216 [24 Mayıs 1801].

101 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 64/7013, 20 Şaban 1126 [31 Ağustos 1714].

102 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 560/28282, 29 Rabiulahir 1253 [2 Ağustos 1837].

103 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 194/7, 10 Safer 1281 [15 Temmuz 1864].

104 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 392/19874, 7 Rabiulevvel 1224 [22 Nisan 1809].

105 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf defterleri (EV. d.) 11247, 3 Rabiulevvel 1261 [12 Mart 1845].

106 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 112/1, 1 Recep 1270 [30 Mart 1854]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 129/9, 22 Rabiulevvel 1275 [30 Ekim 1858].

107 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE. SMST. III.) 10/684, 29 Zilhicce 1180 [28 Mayıs 1767].

Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı söylenmektedir.¹⁰⁸ Ancak yapıların hiçbirinde Alâeddin Keykubad'la bağlantılı herhangi bir kitabe yoktur. Yapılar Osmanlı Dönemi'nde önemli ölçüde yenilenmiştir.

Niğde Alâeddin Camii üzerindeki inşa kitabesinde açıkça 1223 yılında Zeynüddin Beşâre'nin yaptırdığı yazdığı hâlde yüzyıllardır Alâeddin Camii olarak anılmaktadır (**G. 13**). Caminin bu isimle anılmasıyla ilgili bani Zeynüddin Beşâre'nin inşaatın tamamlandığı yıl Alâeddin Keykubad tarafından öldürtülmesi gösterilebilir.¹⁰⁹ Bu olaydan sonra caminin banisini anmaya kimse cesaret edememiş olmalıdır. Nitekim Zeynüddin Beşâre'nin bu olaydan önce 1219'da Konya'da yaptırdığı Beşâre Bey Mescidi kendi adıyla anılmaya devam etmektedir.

G. 13: Niğde Alâeddin Camii (A. Bekmez Yelen, 2017)

Tokat'ın Niksar ilçesi Çaykişla¹¹⁰ veya Çayköy'de¹¹¹ de Sultan Alâeddin isimli bir cami vardır. Yapı günümüze ulaşmamıştır. Belgelerde yer alan Sultan Alâeddin'in yaptırdığı dair bilgi dışında yapının Selçuklu Dönemi'yle ilişkisiyle ilgili bilgiye rastlanmamıştır.

108 Ahmet Turan Türk, "Geçmişten Günümüze Kitabeleriyle Avanos," *Avanos Sempozyumu Bildirileri*, ed. Adem Öger (Ankara: Avanos Kaymakamlığı Yayınları, 2014), 66.

109 Nermin Şaman Doğan, "Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Zeyneddin Beşâre," *Turkish Studies* 9/10 (2014), 972-973.

110 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 33/3794, 15 Ramazan 1107 [18 Nisan 1696]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Ahmed (AE. SAMD.III.) 223/21525, 29 Rabiulevvel 1143 [12 Ekim 1730].

111 Emel Şener Boy, "Niksar'da Türk Devri Mimari Eserleri" (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2021), 248-249.

Mersin'in ilçesi Silifke'de arşiv kayıtlarında ve günümüzde Alâeddin Camii adıyla anılan bir eser daha bulunmaktadır. Cami devlet arşivlerinde Sultan Alâeddin Camii olarak anılmakta ve bir zaviyesi olduğundan söz edilmektedir.¹¹² Caminin ilk ne zaman ve kimin tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. S. Göktürk ve İ. Aslan gerekçe belirtmeden caminin 1226 yılında Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığını, Y. Özbek ise plan özelliklerinden yola çıkarak Karamanoğulları Dönemi'nde muhtemelen Alâeddin Ali Bey tarafından inşa edildiğini belirtmektedir.¹¹³

Sinop merkezde bulunan Alâeddin Camii de birçok defa devlet arşivlerinde söz edilen bir yapıdır (G. 14).¹¹⁴ Belgelerde yapının yakınındaki medreseyle birlikte Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Yapının isminden hareketle kaynaklarda da yapının banisi olarak Alâeddin Keykubad'ın ismi zikredilmektedir. Yapı üzerinde ilk inşa dönemiyle ilgili herhangi bir kitabe bulunmadığı gibi günümüze ulaşan plan ve süsleme özellikleri Osmanlı Dönemi özellikleri taşımaktadır. Cami üzerindeki en erken tarihli kitabe 1268 tarihli olup Muînüddin Süleyman Pervâne tarafından yaptırıldığı bilgisine yer vermektedir. Yapının avlusunun batı girişi üzerinde yer alan 1385 tarihli kitabe ve harim girişi üzerindeki 1430 tarihli kitabe yapının Candaroğulları Dönemi'nde esaslı onarımlar geçirdiğini göstermektedir. Cami Osmanlı Dönemi'nde 1709, 1725 ve 1851 yıllarında tamir edilmiştir. Konuyla ilgili çalışmalar yapının Sinop'un fethinden sonra Alâeddin Keykubad tarafından inşa edildiği, 1261 yılında Sinop'un Trabzon Rum Devleti tarafından işgal edilmesiyle yıkıldığı ve 1268 yılında yeniden inşa edildiğini varsaymaktadır.¹¹⁵ Medrese giriş kapısı üzerinde 1262'de Muînüddin Süleyman Pervâne tarafından yaptırıldığı bilgisi bulunmakla birlikte camiyle ilişkili olması sebebiyle Alâeddin Medresesi veya Ulu Camii Medresesi olarak anılmaktadır.¹¹⁶

112 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Evkaf (İ.EV) 49/27, 29 Şevval 1326 [24 Kasım 1908]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Meclis-i Vala Evrakı (A. MKT. MVL.) 85/61, 3 Şaban 1273 [29 Mart 1857] v.d; Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 9/1: 344.

113 Yıldırım Özbek, "Silifke Alâeddin Camii ve Tarihlendirilmesi Üzerine Notlar," *Vakıflar Dergisi* 25 (1995), 199-200.

114 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İ.EV) 2/135, 1 Safer 1096 [7 Ocak 1685]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İ.EV) 40/4628, 8 Cemazeyilevvel 1118 [18 Ağustos 1706]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı (A.MKT.) 111/35, 14 Rabiulevvel 1264 [19 Şubat 1848]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Evkaf (İ.EV) 14/16, 3 Rabiulevvel 1314 [12 Ağustos 1896]; v.d.

115 Deniz Esemenli, "Alâeddin Camii ve Medresesi," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 2 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 328-329; Zekiye Tunç ve Arzu Özbek, "Sinop'ta Selçuklu Mirası," *SUTAD* 48 (2020), 292-293.

116 Tunç ve Özbek, "Sinop'ta Selçuklu Mirası," 296-297.

G. 15: Sinop Alâeddin Camii (A. Bekmez Yelen, 2017)

Bugün Sivas Ulu Camii olarak bilinen yapı, Osmanlı arşiv belgelerinde Cami-i Ke-bir veya Sultan Alâeddin Camii olarak geçmekte ve bazı belgelerde Sultan Alâeddin'in bina ettirdiği ibaresine yer verilmektedir (G. 16).¹¹⁷ Ayrıca belgelerde caminin Sultan Alâeddin isimli bir vakfının olduğu da anlaşılmaktadır.¹¹⁸ Sivas Ulu Camii'nin tam olarak ne zaman, kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Caminin yapım tarihi ve banisiyle ilgili iki kitabe 1955 yılındaki kazıda bulunmuştur.¹¹⁹ Kitabeler bugün Sivas Müzesinde sergilenmektedir. Kitabelerden erken tarihli olanında caminin "1196-1197'de İbrahim oğlu Kızıl Arslan tarafından Kul Ahi'ye" yaptırıldığı, diğer kitabede ise "1212 tarihi ve Keyhusrev oğlu Keykâvus ve Yusuf'un oğlu ..." bilgileri bulunmaktadır. Camiyle ilgili genel yargı Dânişmendliler Dönemi'nde inşa edildiği ve Selçuklular Dönemi'nde iki kez tamir edilmiş olabileceğidir.¹²⁰ Caminin Alâeddin Keykubad'la ilgisini gösteren herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Ancak Sivas'ta halk arasında caminin Alâeddin Keykubad tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Caminin özgün vakfiyesi günümüze ulaşmamış ancak 1578'te aslına uygun olarak

117 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 18/2146, 3 Rabiülevvel 1087 [16 Mayıs 1676]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 344/17468, 11 Muharrem 1216 [24 Mayıs 1801].

118 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 110/5470, 25 Şevval 1211 [23 Nisan 1797]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 106/5264, 29 Cemazeyilevvel 1218 [16 Eylül 1803].

119 M. Zeki Oral, "Konya'da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri I (Yapılar, Kitabeler)," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi* I (1957), 150, dipnot 39.

120 Arslan, "Anadolu'da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)," 1185-1190.

yeniden düzenlenmiştir.¹²¹ Cami vakfiyesi de “Sultan Alâeddin Vakfı” şeklinde isimlendirilmiştir.¹²²

G. 16: Sivas Ulu Camii minaresi (A. Bekmez Yelen, 2020)

Isparta'nın Uluborlu ilçesinde bulunan Alâeddin Camii Osmanlı arşiv belgelerinde Sultan Alâeddin Camii olarak geçmektedir (G. 17).¹²³ Caminin günümüze ulaşan en erken tarihli kitabesinde 1231'de Alâeddin Keykubad Dönemi'nde II. Kılıçarslan'ın

121 Refet Yinanç, “Sivas Abideleri ve Vakıfları,” *Vakıflar Dergisi* 22 (1991), 16.

122 Naciye Altaş, *T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescilli Yapılan Camiler (Amasya-Sivas-Tokat)* (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2008), 139. ismiyle Atik Esas 481/0.0.0224, Berat kutu 8 dolap kutusu 0001/2, İlam kutu 8 dolap 0001/6, İlam 1760/ 0.0311.0227, Mübayaa Hücceti; 1760/ 0.0312.0228, Şahsiyet Kaydı 217/0.0220.3530.3541, Şahsiyet Kaydı 217/0.0222.3543.3545, Şahsiyet Kaydı 217/0.0036.0261.0265 numaralı belgeler.

123 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri IV. Mehmet (AE.SMMD. IV.) 2/189, 18 Rabiulevvel 1084 [3 Temmuz 1673]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 18/2176, 2 Cemazeyilahir 1083 [25 Eylül 1672]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV.BRT.) 47/30, 8 Safer 1257 [1 Nisan 1841] v.d.

oğlu Melik Tuğrulşah'ın kızı olup ismi bilinmeyen hatun tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. 1281 yılına ait diğer kitabe ise yapılan tamire ilişkindir. Caminin Selçuklu Dönemi'ne ait herhangi bir özelliği günümüze ulaşmamış olup mevcut yapı 19. yüzyıl özelliklerini yansıtmaktadır. İbn Bibi ve diğer dönem kaynaklarından hareketle camiye yatıran kadının Alâeddin Keykubad'ın eşlerinden biri de olabileceği belirtilmektedir.¹²⁴ Kitâbede Alâeddin Keykubad'ın adının geçmesi ve baninin sultanın eşi olması yapının Alâeddin Camii olarak anılmasına sebebiyet vermiş olmalıdır.

G. 17: Uluborlu Alâeddin Camii (A. Bekmez Yelen, 2015)

Sivas'ın Zara ilçesi sınırlarında bulunan ve Tekke Köyü olarak anılan beldenin girişinde Şeyh Merzuban Türbesi isimli bir yapı bulunmaktadır. Arşiv belgesinde köyden "Sivas ili Şeyh Merzuban Karyesinde Sultan Alâeddin tarafından aynı namdaki aziz için bina ve vakıf olunan zaviye..."¹²⁵ şeklinde bahsedilmektedir. Zaviye ve türbe ile ilgili bahsi geçen şeyhin ailesinden alınmış bir vakıf kaydında Şeyh Merzuban'ın asıl adının Şeyh Mahmud bin Seyyid Ali el Hüseyini el Bağdadi ve 1274 yılında şeyhe vakfı bağışlayan sultanın III. Gıyâseddin Keyhusrev olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁶ Yapının Sultan Alâeddin Keykubad'la bağlantısını gösteren diğer bir kayıt ise halk rivayetine dayanmaktadır. Halk arasındaki yaygın söylentide Sultan Alâeddin Keykubad doğu seferine çıktığı sırada bu köye uğramış ve orada karşılaştığı Şeyh'ten etkilenerek bölgeyi ona bağışlamıştır.¹²⁷

124 Ayşegül Bekmez, *Selçuklu Çağı Anadolu Türk Mimarisinde Kadının Rolü* (İstanbul: Kriter Yayınları, 2021), 59-61.

125 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 541/27347, 29 Muharrem 1251 [27 Mayıs 1835].

126 Hasan Yüksel, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâi Zaviyesi (Şeyh Marzuban Zaviyesi)," *Vakıflar Dergisi* 25 (1995), 237.

127 Yüksel, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâi Zaviyesi (Şeyh Marzuban Zaviyesi)," 237.

Son olarak Kahramanmaraş Afşin Eshab-ı Khef Camisi için Alâeddin Keykubad tarafından vakıf hazırlandığı bilgisi arşiv belgesinde yer almaktadır.¹²⁸ Camiyle ilgili özgün vakfiye kaydı günümüze ulaşamamıştır ancak Osmanlı Dönemi'nde düzenlenen kopyası mevcuttur. Cami dışında ribat ve han gibi birimlerinde bulunduğu yapı topluluğuna 1215 ve 1232'de I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubad Dönemi'nde eklemeler yapıldığı bilinmektedir. Ancak iki sultan da burada banilik yapmamıştır. Alâeddin Keykubad'ın banilik yapmadığı bir esere vakıf hazırlaması bu örneği diğerlerinden ayırmaktadır. Bunların dışında kayıtlarda Kayseri ve Malatya'da Sultan Alâeddin adına düzenlenen vakıfların olduğu anlaşılmaktadır.

2. Değerlendirme

Araştırma konusunun esas çözülmesi gereken kısmı belgelerde kastedilen Sultan Alâeddin'in kim olduğu ya da Sultan Alâeddin'le kastedilenin I. Alâeddin Keykubad olup olmadığıdır. İncelenen mimari eserler üzerinde yapılan çalışmalar arşiv belgelerinden ya da halk arasındaki söylemlerden yola çıkarak yapıları I. Alâeddin Keykubad'la ilişkilendirmektedir. Belgelerde beyliklerin Alâeddin isimli yöneticileri için çoğunlukla “sultan” değil “bey” unvanı kullanılmıştır. Selçukluyla ilişkili belgelerde özellikle Alâeddin Keykubad'ın anıldığı ve “sultan” unvanının kullanıldığı gözlenmektedir. Osmanlı Dönemi arşiv kayıtlarında Sultan Alâeddin olarak anılan iki farklı kişi tespit edilmiştir. İlki ve daha fazla belgede ismi geçen, bazı belgelerde Selçuki¹²⁹ ya da Selçukoğullarından I. Alâeddin¹³⁰ olarak da belirtilen Alâeddin Keykubad, diğeri ise Osmanlı meliki Osman Gazi'nin oğlu Alâeddin Bey'dir. Bursa'da bulunan ve Alâeddin Bey'in yaptırdığı cami için de Sultan Alâeddin Camii adı kullanılmakla birlikte belgelerde Alâeddin Bey'in Osmanlı soyundan olduğu belirtilmiştir.¹³¹ Araştırmaya konu olan eserler üzerinde yapılan araştırmalar, bu yapıların önemli bir çoğunluğunun Selçuklu Dönemi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. İncelenen yapıların önemli bir kısmında Selçuklu Dönemi ya da Alâeddin Keykubad'ın adının bulunduğu bir kitabe rastlanmamaktadır ancak yapılardaki taçkapı, çini, tuğla minare gibi unsurlar Selçuklu Dönemi ile bağlantılarını ortaya koymaktadır. Bir kısmı halk arasında Alâeddin Keykubad tarafından yapıldığı söylenen yapılarıdır. Diğer bir kısmı Kayseri, Nevşehir, Malatya ve Afşin'de olduğu gibi Alâeddin Keykubad'ın vakıf arazilerinin bulunduğu yerlerdir. Özellikle Nevşehir'de çok sayıda Alâeddin Camii olarak anılan yapının bulunması ilginçtir. Bu durum Nevşehir ve çevresinde Alâeddin

128 Mithat Sertoğlu, “Eshab-ı Khef Vakıflarına Dair Orijinal Bir Belge,” *Vakıflar Dergisi* 10 (1975), 129-130.

129 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 110/5499, 23 Cemazeyilahir 1210 [4 Ocak 1796]; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE. SMST. III.) 221/17426, 29 Zilhicce 1180 [28 Mayıs 1767].

130 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi evrakı (TS. MA.e.) 49/25, 29 Zilkade 1101 [3 Eylül 1690].

131 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 8/898, 5 Şevval 1091 [29 Ekim 1680].

Keykubad'ın bugün bilinmeyen inşa faaliyetlerinde bulunmuş olabileceğini düşündürmektedir. Tarihi kayıtlar Nevşehir ve çevresinde Türk-İslam iskânının ne zaman başladığına dair bilgiler vermese de inşa tarihi bilinen yapılardan hareketle iskânın 13. yüzyılın ilk yarısında başladığı ve 13. yüzyılın ikinci yarısında hız kazandığı anlaşılmaktadır.¹³² Bu sebeple bölgedeki inşa faaliyetlerinde Alâeddin Keykubad ve eşi Mahperi Hunat Hatun'un öncülük ettiği düşünülebilir.

Osmanlı Dönemi arşiv belgelerinde yapılan araştırmaya göre Anadolu'da 46 yapı için Sultan Alâeddin Camii, Zaviye, Medrese v.b. ibareleri kullanılmıştır. Bu yapılar Adıyaman, Afyonkarahisar, Aksaray, Akşehir (Konya), Alanya (Antalya), Amasya, Ankara, Antalya, Beypazarı (Ankara), Bor (Niğde), Çay (Afyonkarahisar), Çermik (Diyarbakır), Doğanhisar (Konya), Eskişehir, Gazlıgöl (Afyonkarahisar), Gerger (Adıyaman), Günyüzü (Eskişehir), Karahisar (Afyon), Kavak (Konya), Kırşehir, Kırrelî Yarangözü (Konya), Konya, Korkuteli (Antalya), Kütahya (Altıntaş-Yoncalı), Nevşehir, Niğde, Niksar (Tokat), Silifke (Mersin), Sinop, Sivas, Uluborlu (Isparta) gibi merkezlerde bulunmaktadır. Sivas Zara Tekke Köyü'nde bulunan Şeyh Merzuban Zaviyesi ve Türbesi Sultan Alâeddin ismiyle anılmamakla birlikte arşiv belgelerinde ve kaynaklarda Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldıkları belirtilmektedir. Kahramanmaraş Afşin Eshab-ı Kehf yapı topluluğu için Alâeddin Keykubad'ın vakıf hazırlattığı söylenmektedir. Bu yapılarla birlikte arşiv kayıtlarında 48 yapının Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'la ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Bu yapılardan ayrı olarak değerlendirilmesi gereken Konya ve Akşehir'de Selçuklu devlet adamı Sâhib Ata Fahreddin Ali tarafından inşa ettirilen cami, medrese, hankah, türbe yapıları da bulunmaktadır. Vakıf kayıtlarında Sultan Alâeddin ve Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin isminin beraber zikredilmesi diğer yapı kayıtlarından farklı bir durumdur. Sâhib Ata Fahreddin Ali, 13. yüzyılın ikinci yarısında Selçuklu Devleti için önemli faaliyetler yürüten bir emirdir. Sâhib Ata Fahreddin Ali, Alâeddin Keykubad'ın ölümünden yaklaşık on yıl sonra Moğol mücadelesindeki etkin rolüyle dikkat çekmeye başlamıştır. Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin inşa ettirdiği yapıların ve kendisinin Alâeddin Keykubad'la doğrudan bir bağlantısı bulunmamaktadır ancak vakıf kayıtlarında iki isim birleştirilerek yazılmıştır. Bu yazımın sebebi olarak Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin Selçuklu Devleti'yle ilişkisini vurgulamak için Alâeddin Keykubad isminin kullanılması gösterilebilir. Yapıların coğrafi dağılımının Anadolu Selçuklu siyasi sınırlarıyla büyük ölçüde paralellik gösterdiği görülmektedir. Silifke Alâeddin Camii ya da Çermik Alâeddin Camii gibi yapıların yerleri dikkate alındığında I. Alâeddin Keykubad zamanında bu merkezlerin Selçuklu topraklarında olup olmadığı ise tartışmalıdır. Bu sebeple bu yapıların banisinin Alâeddin Keykubad olamayacağı kaynaklarda dile getirilmektedir. Amasya'da bulunan İlhanlı sultanı Olcaytu ve eşi Ilduz Hatun'un yap-

132 İlyas Gökhan, Kürşat Koçak ve Hüseyin Saraç, "Anadolu Selçukluları Döneminde Nevşehir, Niğde, Kayseri Ve Aksaray Çevresi'nin Siyasî, Sosyal, Ekonomik Ve Kültürel Tarihi," *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences* 7 (2016), 109-112.

tırdığı bimarhane ve vakfiyesinde ve Alâeddin Pervane'nin yaptırdığı belirtilen Mevlevihane bani isimleri bilindiği halde arşiv belgelerinde Sultan Alâeddin Keykubad'la ilişkilendirilmiştir. Sinop, Konya, Niğde, Eskişehir, Kırşehir, Nevşehir, Ankara'daki camiler bugün de aynı isimle anılmaktadır.

İncelenen yapılar arasında Sultan Alâeddin'e atfedilen en fazla yapı türü cami olup Alâeddin Keykubad'ın yaptırdığı söylenen 34 yapı camidir. Diğer yapı türleri medrese, darüşşifa, hamam, mevlevihane, han, köprü ve ılıca havuzudur. Cami dışındaki yapı türleri tek veya külliye parçası konumundadır.

Özgünlüğünü önemli ya da kısmi ölçüde korumuş Konya Alâeddin Camii, Amasya Bimarhanesi, Antalya Alâeddin Camii (Yivli Minare), Çay Ebû'l-Mücahid Yusuf Hanı, Medresesi, Niğde Alâeddin Camii ve Sivas Ulu Camii Selçuklu mimarisi ve süsleme unsurlarını taşımaktadır. Ancak diğer yapılar özgünlüklerini büyük oranda yitirmiş, tamir ve yenilemelerle birer Osmanlı mimarisi eseri olmuşlardır. Ancak isimleriyle Selçuklu Dönemi izlerini günümüze kadar taşımışlardır.

İncelenen belgeler içinde Sultan Alâeddin'in isminin geçtiği en erken tarihli belge 1476 yılına ait Akşehir Sahip Ata Mescit ve Medresesi'nin tapu kaydı ve Konya Sahip Ata Camii, Hankah ve Türbesi vakıf kaydıdır. En geç tarihli arşiv kaydı ise 1908'de Silifke Alâeddin Camii ve Adıyaman Alâeddin Camii için düzenlenmiştir. Belge tarihleri Sultan Alâeddin isminin 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Anadolu'nun çeşitli merkezlerinde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından yüzyıllar sonra muhtemelen sözlü tarih aktarımının da gücüyle Alâeddin Keykubad'ın yaptırdığı ya da ona atfedilen yapıların günümüze taşındığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bu tür bir atfedilme, Alâeddin Keykubad'ın şöhretinin yüzyıllar boyunca Anadolu'da çok canlı bir şekilde varlığını koruduğunu da göstermektedir.

Bu özellikleri taşımayan ancak belgelerde Sultan Alâeddin'le ilişkilendirilen yapılar için ise toplumsal bellek kavramını kullanmak uygundur. Toplumsal hafıza ya da toplumsal bellek ortak *bir tutum, davranış ve psikolojiye sahip olmamıza imkan veren; başkalarıyla paylaşılan duygu, düşünce ve değerlerin sağladığı verilerle oluşan kognitif (bilişsel) dünya*¹³³ olarak açıklanmaktadır. Bir toplumun yada kültürün önemli bir bölümünü etkileyen olay ya da kişiler zamanla tek bir anıya dönüşebilmektedir. Olayın ilk yaşandığı dönemde oluşan ya da kişiyi birebir tanıyanların oluşturduğu anılar yıllar içinde bütün toplumun ortak hafızasına dönüşebilmektedir. Ancak bu ortak hafıza çoğunlukla yüzyıllar içinde ilk hâlden farklı biçimlere dönüşmektedir. Bu bakımdan toplumsal hafıza kavramı farklı birçok disiplinin çalışma alanıyla ilişkilidir. Bu kavram II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış ve yavaş yavaş yaygınlaşmaya başlamıştır. Tarih, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, dil bilimi gibi alanlarda toplumsal

133 Faruk Karaarslan, "Toplumsal Hafıza", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, c.1, ed. Yekta Saraç (Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, 2021), 16.

hafızayla ilgili çalışmalar yeni yeni hız kazanmıştır. Sanat tarihi bu alanlarla iç içe bir disiplin olması sebebiyle toplumsal hafızayla açıklanabilecek çok sayıda örnek barındırmaktadır. Anadolu’da farklı zamanlarda ve farklı şehirlerde inşa edilen Yunus Emre türbeleri, Hızır İlyas ziyaretleri, çeşitli tasavvuf ehli için yapılan türbeler, evlerin kapılarına asılan nallar, maşallah yazıları, Hz. Ali’yle ilgili inançların sanatsal yansımaları, Mimar Sinan’a yüklenen mistik olaylar gibi pek çok örnek toplumsal hafızanın sanata yansıyan boyutunu göstermektedir. Battal Gazi, Abdülvahap Gazi, Abdurrahman Gazi Anadolu’yu İslamiyet’le tanıştıran ilk erenler olarak görülmüş ve Seyitgazi, Sivas, Erzurum’da bu kişiler için ziyaretgâhlar inşa edilmiştir. Battal Gazi Külliyesi’nin ilk inşasının Selçuklu Dönemi’nde olduğu hatta öncesinde alanda bir aziz ziyaretgâhı olduğu düşünüldüğünde bu türden inançların yüzyıllar boyunca nasıl şekillendiği ve benzer etkiler gösterdiği daha net anlaşılmaktadır. Battal Gazi Tepesi’ndeki küçük türbe yapısı tıpkı toplumsal hafızanın yıllar içinde tüm topluma aktarılması gibi zamanla büyük bir külliye dönüşmüştür. Benzer bir durum Erzurum ve Sivas’taki yapılar da ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya konu olan Alâeddin Keykubad’a atfedilen yapılar için de benzer bir durum söz konusudur. Alâeddin Keykubad, Selçuklu tarihi için önemli bir figürdür. Diğer Selçuklu sultanlarının erişemediği bir şöhrete sahip olmuştur. Bu şöhretin sebebi sadece siyasi ve askerî başarıları değildir. Sultan’ın inşa ettirdiği yapılar da Selçuklu sanatının önemli öğelerindedir. Bu sebeple Anadolu toplum hafızasında diğer Selçuklu sultanlarından ziyade Alâeddin Keykubad yer etmiştir. Alâeddin Keykubad Orta Çağ Anadolu’sunun önemli bir figürü olmakla kalmamış toplumun hafızasında da farklı bir yer edinmiştir. Bu durumun 14-15. yüzyıllarda çok daha canlı olmakla birlikte günümüze kadar korunduğu anlaşılmaktadır. Timur Dönemi’ndeki bir anekdot Alâeddin Keykubad’ın tüm Anadolu’yu yapılarıyla ihya ettiğini göstermektedir. Aynı söylemin 20. yüzyılın başında yinelenmesi bu düşüncenin toplumsal hafızada nasıl yer edindiğini ortaya koymaktadır. İbn Bibi’nin satır aralarında bahsettiği ve Alâeddin Keykubad’ın bizzat inşa ettirdiği anıtsal yapılar bu düşüncenin temelini oluşturmuş olmalıdır. Anadolu’nun ücra bir köyünde bir caminin Sultan Alâeddin Camii olarak anılması oluşan hafızanın bir yansıması gibidir. Bu yapıların gerçekten Alâeddin Keykubad’ın inşa ettirip ettirmediği bir bakıma önemini yitirmiş ve toplumsal hafızadaki imge gerçeğe dönüşmüştür. Amasya Bimarhanesi gibi kitabesi ve vakfiyesinde net bir biçimde banisi olarak belirtilen yapının halk arasında ve Osmalı arşivinde Alâeddin Keykubad’la ilişkilendirilmesi başka türlü açıklamak mümkün değildir. Ayrıca tarihte başka Alâeddin isimli hükümdarların yaptırdığı bilinen yapıların da Alâeddin Keykubad’a mal edilmesi halk arasında Alâeddin deyince akla gelen ve bilinen sultan olmasıyla ilgilidir.

Arşiv belgeleri Osmanlı Dönemi’nde Alâeddin Keykubad’ın nasıl bir izlenim bıraktığını da ortaya koymaktadır. Burada kastedilen, belgelerde bilerek bir hata yapıldığı değildir. Ancak belgelerin hazırlandığı yıllarda toplumun belleğinde Alâeddin Keykubad’la ilgili oluşan izlenimler belgelere yansımıştır. Dönem belgelerini hazır-

layanlar, kitabe ve vakfiyelerde farklı isimler yazmasına rağmen veya inşa kitabesi vakfiyesi gibi inşa bilgileri bulunmayan yapılar için Sultan Alâeddin'in inşa ettirdiğini belirtmişlerdir. Bu durumda bu kişiler halk arasında bu yapıların Sultan Alâeddin tarafından yapıldığı inancını belgelere taşımış olmalıdır. Peki dönemin toplumu bu yapıları niçin Alâeddin Keykubad'la ilişkilendirmiştir. Bunun iki açıklaması olabilir: İlki yapıların gerçekten Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı ve bunun dilden dile yayılarak günümüze kadar ulaşmış olabileceğidir. Bu açıklama bazı yapılar için mümkün görünmekle birlikte bütün Alâeddin isimli yapıları böyle açıklamak güçtür. Toplumsal bellek ve tarihsel bellek çoğu zaman yanıltıcı ve yönlendiricidir. Özellikle sözlü aktarılan bilgiler zamanla tarihî metinlere girerek gerçeği değiştirmiştir. Nitekim bu tarz bilgiler dogmaya dönüşerek üzerinde tartışılmaz bir konuma da gelmektedir. İkincisi ise Alâeddin Keykubad'ın Selçuklu Dönemi'yle bütünleştirilmesidir. Kuşkusuz Alâeddin Keykubad'ın Selçuklu Dönemi'nin en önemli aktörü olarak Selçuklu sanatına ivme kazandıran ve üslubunu bir üst seviyeye taşıyan önemli banilikleri bulunmaktadır. Çağının ötesindeki bu yaklaşımıyla tarihe mal olmuş ve toplum hafızasında yer etmiştir. Bu sebeple de Selçuklu Dönemi'yle ilişkilendirilen yapılar ona mal edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin tarihî kaynaklarına bakıldığında da Selçuklu Devleti ve I. Alâeddin Keykubad'ın özel bir yere konulduğu görülmektedir. 14. yüzyılda Âşıkpaşazâde, Neşri gibi vakanüvislerin eserlerinde Osmanlı Devleti'nin Selçuklu hanedanıyla aynı soydan geldiği, Moğollara karşı başarısı sebebiyle Ertuğrul Gazi'ye I. Alâeddin Keykubad tarafından Söğüt ve çevresinin bağışlandığı ve III. Alâeddin Keykubad'ın Osman Bey'e davul, sancak ve kılıç gibi devlet simgeleri gönderdiği belirtilmektedir.¹³⁴ 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Hoca Sadreddin Efendi, Lütfi Paşa, Solakzade, Evliya Çelebi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Cevdet Paşa gibi tarih yazarlarında da bu bilgilerin tekrar edildiği anlaşılmaktadır.¹³⁵ Yüzyıllar boyunca devam eden bu bilgiler, Osmanlı Devleti'nin Selçuklu'nun devamı olma ve devleti Oğuz boylarıyla birleştirme çabası olarak görülmekle birlikte çalışmanın konusu olan I. Alâeddin Keykubad' a duyulan saygıyı da ortaya koymaktadır.

Sonuç

İncelenen 54 eserin bir kısmının Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı, bir kısmının sultanın bilinmeyen banilikleri olabileceği, diğer bir kısmının başkaları tarafından yapıldığı ancak sultana mal edildiği, son olarak bazı kaynaklarda sultan ve esas baninin birlikte zikredildiği anlaşılmaktadır. Ancak Alâeddin ismiyle anılan bütün yapıların sultanla ilişkilendirilmesi güçtür. Alâeddin Keykubad'ın baniliğini yaptığı 12 yapı bilinmektedir. 17 yıllık saltanatında sultanın 54 yapı inşa ettirmiş olması güç

134 Sema Gündüz Küskü, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, 11-12.

135 Sema Gündüz Küskü, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, 11-12.

görülmektedir. Bu sebeple her bir yapının olmasa bile bir kısmının toplum tarafından Alâeddin Keykubad'a mal edildiğini söylenebilir. Alâeddin Keykubad'ın toplumsal hafızada mimari yapılarıyla ön plana çıkması, Osmanlı toplumunun da bazı eski yapılara onun adını vermesine sebebiyet vermiş olmalıdır. Sultanın banisi olarak etkin olması çok sayıda yapının ona mal edilmesi, sonrasında bu eserleri inceleyen araştırmacılar tarafından da yadırganmamıştır. Belirtilen yapılar üzerinde yapılan çalışmalarda arşiv belgeleri dikkate alınmış ve çoğunlukla banisi olarak Alâeddin Keykubad yazılmıştır. Yapı üzerinde aksini gösterir kitabe bulunmaması arşiv belgelerini dikkate almayı gerektirmektedir. Ancak bazı araştırmalarda tarihî verilerle arşiv bilgilerinin uyumadığı tespit edilmiştir. Bu örnekler arşiv belgelerindeki bu türden bilgilerin doğruluğunu tartışmalı hâle getirmektedir. Diğer taraftan bazı örneklerdeki mimari ve süsleme detayları Selçuklu Dönemi'ne işaret ettiği için arşiv belgelerindeki bilgiler doğru kabul edilmiştir. Bu araştırmada öne çıkan herhangi bir Selçuklu sultanının değil özellikle Alâeddin Keykubad'ın isminin arşivde ve halk arasında bu kadar fazla yer bulmasıdır. Bu durum sultanın Selçuklu Dönemi'nde oluşturduğu imajının yüzyıllar boyunca büyüyerek nasıl yayıldığıнын somut delilidir. Belgeler, Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın yüzyıllar sonra bile topluma ve sanata nasıl bir etki bıraktığını ortaya koymaktadır.

Bu araştırma Alâeddin Keykubad ve Selçuklu sanatına Osmanlı toplumu perspektifinden yaklaşmaktadır. Alâeddin Keykubad'ın mimari etkinliklerinin kendi dönemi ve sonrasında nasıl algılandığı ve bu algının Osmanlı belgelerine nasıl yansıtıldığını ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve Alâeddin Keykubad'ın bilinmeyen banilikleri irdelenmiştir. Ayrıca günümüze ulaşmayan yapıların arşiv kayıtlarıyla tespiti bu eserlerin kültürel ve turistik açıdan yeniden ihya edilmesine de olanak sağlayacaktır. Bu çalışma, Osmanlı arşiv belgelerinin sadece Osmanlı mimarisi için değil Selçuklu mimarisi için de önemli bir veri kaynağı olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Benzer çalışmaların artması sanat tarihi alanına önemli katkılar sunacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Almaz, Hasan. “Şükruallah b. Şihâbeddin Ahmed b. Zeyneddin Zeki Behcetü't-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme).” Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- Altaş, Naciye. *T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescili Yapılan Camiiler (Amasya-Sivas-Tokat)*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2008.
- Altın, Alper. “Geçmişten Günümüze Adıyaman Ulu Camisi.” *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/24 (2016): 1224-1268.
- Altınsapan, Erol. “Eskişehir Alaaddin Camisinin Onarımlarla Değişen Yüzü (19. Yüzyıl Sonu-21. Yüzyıl Başı Fotoğraf Albümü).” *ASOS Journal* 121 (2021): 1-32.
- Altıntaş, Ayten. “Belgeler Işığında Amasya Darüşşifası (Amasya Darüşşifasının 700.Yılı Dolayısıyla).” *Tıp Tarihi Araştırmaları* 16 (2009): 15-31.
- Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*. Haz. Nihat Azamat. İstanbul: Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992.
- Arslan, Muhammet. “Anadolu’da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme).” Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2017.
- Aydın, Remzi. “Eskişehir Alâeddin Camisi’nin Onarılmasına Dair Girişimler (1878-1886).” *Mediterranean Journal of Humanities* VII/2 (2017): 47-60.
- Aykaç, Razan. *Doğanhisar Kültür Envanteri (Mimari Eserler)*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi, 2022.
- Bal, Mehmet Suat. “Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzettin Keykavus Dönemi.” *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/38 (2005): 239-258.
- Bayburluoğlu, Zafer. *Anadolu Selçuklu Yapı Sanatçıları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1993.
- Bayhan, Ahmet Ali, Fikri Salman ve Mehmet Sami Bayraktar. “Adıyaman İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması-2001.” *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. C. 1. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2003, 81-98.
- Bekmez, Ayşegül. *Selçuklu Çağı Anadolu Türk Mimarisinde Kadının Rolü*. İstanbul: Kriter Yayınları, 2021.
- Bilgin Eroğlu, Süreyya ve Seda Özdemir. “Antalya Panagia Kilisesi’nin (Alaeddin Cami) Kalemışı Süslemeleri.” *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 52 (2021): 1-19.
- Boran, Ali. *Anadolu’daki İç Kale Cami ve Mescitleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Boy Şener, Emel. “Niksar’da Türk Devri Mimari Eserleri.” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2021.
- Bozkurt, Tolga. *Beypazarı’ndaki Türk Devri Yapıları*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004.
- Cantay, Gönül. *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2014.
- Coşkun, Fahri. “888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BAO) 297/22225, 9 Rabiulahir 1311 [20 Ekim 1893].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Mektubi Kalemî (DH.MKT.) 339/3, 4 Şaban 1312 [31 Ocak 1895].

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BAO) 565/42312, 8 Şaban 1312 [4 Şubat 1895].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C.AS.) 297/12332, 13 Zilkade 1238 [22 Temmuz 1823].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 547/27605, 22 Şaban 1194 [23 Ağustos 1780].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 209/8, 29 Zilkade 1282 [15 Nisan 1866].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 209/9, 29 Zilkade 1282 [15 Nisan 1866].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Osman III (AE. SOSM.III) 53/3786, 15 Safer 1171 [29 Ekim 1757].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab- Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d.) 118/722, 29 Şevval 1123 [10 Aralık 1711].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 64/6952, 1 Rabiulahir 1124 [8 Mayıs 1712].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 52/5717, 7 Cemazeyilevvel 1124 [12 Haziran 1712].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri I. Mahmut (AE. SMHD.I. Mahmut) 242/19605, 11 Ramazan 1156 [29 Ekim 1743].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab- Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d.) 72/450, 22 Şaban 1002 [13 Mayıs 1594].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 377/19132, 22 Rabiulevvel 1244 [2 Ekim 1828].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV.) 4/486, 8 Zilkade 1088 [2 Ocak 1678].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM.) 163/6, 10 Ramazan 1308 [17 Nisan 1891].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM.) 563/72, 22 Cemazeyilahir 1322 [3 Eylül 1904].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evkafı (TM.MA.e.) 866/52, 13 Cemazeyilahir 1008 [31 Aralık 1599].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 362/18365, 29 Ramazan 1204 [12 Haziran 1790].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 5/565, 14 Rabiulevvel 1086 [8 Haziran 1675].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Tevcihat (İE.TCT.) 6/669, 21 Şaban 1079 [24 Ocak 1669].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT. MHM.) 13/88, 12 Recep 1265 [3 Haziran 1849].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 143/7141, 29 Safer 1192 [29 Mart 1778].

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Defterleri (EV.d.) 21838, 29 Şaban 1288 [13 Kasım 1871].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 55/2726, 24 Safer 1180 [1 Ağustos 1766].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 29/1409, 24 Cemazeyilahir 1209 [16 Ocak 1795].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C.MF.) 34/1672, 29 Rabiulevvel 1213 [10 Eylül 1798].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE. SMST.III.) 84/6242, 29 Zilhicce 1170 [14 Eylül 1757].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 171/8541, 9 Cemazeyilahir 1236 [14 Mart 1821].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Ahmed (AE. SAMD. III.) 215/20819, 18 Rabiulevvel 1125 [14 Nisan 1713].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Ahmed (AE. SAMD. III.) 221/21318, 4 Muharrem 1133 [5 Kasım 1720].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 431/21845, 8 Cemazeyilevvel 1143 [19 Kasım 1730].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 26/3060, 10 Cemazeyilahir 1109 [24 Aralık 1697].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 34/3915, 19 Safer 1112 [5 Ağustos 1700].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafi Defterleri (A. DVNSMHM. d.) 48/483, 21 Şevval 990 [8 Kasım 1582].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri II. Mustafa (AE. SMST.II.) 66/6901, 29 Zilhicce 1107 [30 Temmuz 1696].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri II. Mustafa (AE. SMST.II.) 44/2874, 10 Ramazan 1232 [24 Temmuz 1817].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C.EV.) 253/12805, 27 Cemazeyilevvel 1205 [1 Şubat 1791].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE. SMST.III.) 84/6242, 29 Zilhicce 1185 [3 Nisan 1772].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maarif (C. MF.) 42/2080, 17 Recep 1213 [25 Aralık 1798].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HAT.) 1598/26, 22 Muharrem 1252 [9 Mayıs 1836].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 393/19949, 29 Şevval 1147 [24 Mart 1735].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HAT.) 1562/47, 29 Zilhicce 1238 [6 Eylül 1823].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD.) 151/71, 9 Rabiulevvel 1319 [26 Haziran 1901].

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE. EV.) 7/854, 20 Zilhicce 1078 [1 Haziran 1668].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE. EV.) 18/2127, 20 Şevval 1096 [20 Eylül 1685].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Evkaf (İ. EV.) 7/61, 20 Rabiulevvel 1312 [21 Eylül 1894].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 60/2967, 3 Zilkade 1217 [25 Şubat 1803].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 589/29707, 26 Zilkade 1170 [12 Ağustos 1757].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 344/17468, 11 Muharrem 1216 [24 Mayıs 1801].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 64/7013, 20 Şaban 1126 [31 Ağustos 1714].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 560/28282, 29 Rabiulahir 1253 [2 Ağustos 1837].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 194/7, 10 Safer 1281 [15 Temmuz 1864].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 392/19874, 7 Rabiulevvel 1224 [22 Nisan 1809].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf defterleri (EV. d.) 11247, 3 Rabiulevvel 1261 [12 Mart 1845].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 112/1, 1 Recep 1270 [30 Mart 1854].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV. BRT.) 129/9, 22 Rabiulevvel 1275 [30 Ekim 1858].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE. SMST.III.) 10/684, 29 Zilhicce 1180 [28 Mayıs 1767].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 33/3794, 15 Ramazan 1107 [18 Nisan 1696].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Ahmed (AE. SAMD.III.) 223/21525, 29 Rabiulevvel 1143 [12 Ekim 1730].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Evkaf (İ.EV) 49/27, 29 Şevval 1326 [24 Kasım 1908].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Meclis-i Vala Evrakı (A. MKT. MVL.) 85/61, 3 Şaban 1273 [29 Mart 1857].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 2/135, 1 Safer 1096 [7 Ocak 1685].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 40/4628, 8 Cemazeyilevvel 1118 [18 Ağustos 1706].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı (A.MKT.) 111/35, 14 Rabiulevvel 1264 [19 Şubat 1848].

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Evkaf (İ.EV.) 14/16, 3 Rabiulevvel 1314 [12 Ağustos 1896].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 18/2146, 3 Rabiulevvel 1087 [16 Mayıs 1676].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 344/17468, 11 Muharrem 1216 [24 Mayıs 1801].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 110/5470, 25 Şevval 1211 [23 Nisan 1797].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV) 106/5264, 29 Cemazeyilevvel 1218 [16 Eylül 1803].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri IV. Mehmet (AE. SMMD.IV.) 2/189, 18 Rabiulevvel 1084 [3 Temmuz 1673].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 18/2176, 2 Cemazeyilahir 1083 [25 Eylül 1672].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Evkaf Berat (EV.BRT.) 47/30, 8 Safer 1257 [1 Nisan 1841].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 541/27347, 29 Muharrem 1251 [27 Mayıs 1835].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Evkaf (C. EV.) 110/5499, 23 Cemazeyilahir 1210 [4 Ocak 1796].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri III. Mustafa (AE. SMST. III.) 221/17426, 29 Zilhicce 1180 [28 Mayıs 1767].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi evrakı (TS. MA.e.) 49/25, 29 Zilkade 1101 [3 Eylül 1690].
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Vakıf (İE.EV) 8/898, 5 Şevval 1091 [29 Ekim 1680].
- Çam, Nusret ve Ayşe Ersay. “Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin Camii)nin İlk Şekli ve Türk Mimarisindeki Yeri.” *Vakıflar Dergisi* 2/38 (2012): 9-42.
- Çaycı, Ahmet. “Korkuteli (İstanoz) Tarihi ve Korkuteli Alaaddin Camii Üzerine Bir Araştırma.” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2004): 107-128.
- Deniz, Bekir. “Aksaray ve Çevresindeki Türk Devri Yapıları Rehberi.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1976.
- Doğan Şaman, Nermin. “Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Zeyneddin Beşâre.” *Turkish Studies* 9/10 (2014): 957-976.
- Duran, Remzi. *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Tamir)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Duymaz, Emine. *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- Dündar, Mesut. “Bor Camileri.” *TÜBAR* 26 (2009): 59-80.
- Erdal, Zekai. “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi.” Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014.
- Erdeğer, Göksu Melek. “III. Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Devleti’nin Tahtına Çıkışı.” *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 13 (2020): 79-112.

- Erdemir, Yaşar ve Ahmet Yavuzylmaz. "Alâeddin Keykubad'ın Sanat Anlayışı ve Konya'da İnşa Ettirdiği Mimarlık Eserleri." *I. Alâeddin Keykubad ve Dönemi Sempozyum Bildirileri*. Konya: Konya Valiliği, 2010, 129-174.
- Ertürk, Volkan. "XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı (Tahrir Defterlerine Göre)." Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.
- Ertürk, Volkan. "Osmanlı Devri Akşehir Vakıflarına Genel Bir Bakış." *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/2 (2011): 231-248.
- Esemenli, Deniz. "Alâeddin Camii Ve Medresesi." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, 328-329.
- Evliya Çelebi. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Kitap 3*. Haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Evliya Çelebi. *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Kitap 9*. C. 1. Haz. Seyit Ali Kahraman. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Gökhan, İlyas, Kürşat Koçak ve Hüseyin Saraç. "Anadolu Selçukluları Döneminde Nevşehir, Niğde, Kayseri ve Aksaray Çevresi'nin Siyasî, Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Tarihi." *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences* 7 (2016): 83-117.
- Gündoğdu, Hamza. *Dulkadirli Beyliği Mimarisi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Gündüz Küskü, Sema. *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- H. 1332 Mali 1330 (1914) *Konya Vilayeti Salmâmesi*. İstanbul: Cihan Matbaası, 1330 [1914].
- Haber, Seher. "Konya Vakıfları (1476-1501)." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019.
- İbn Bibi (El Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferi er Rugadi). *El Evamirü'l Ala'ıye Fi'l- Umuri'l- Ala'ıye (Selçuk Name)*. C. 1. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Selçuklu Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972.
- Karaarslan, Faruk. "Toplumsal Hafıza." *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* 4. Ed. Yekta Saraç. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Yayınları, 2021, 267.
- Koca, Salim. "Sultan I. İzzeddin Keykâvus ile Melik Alâeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi." *Belleten* 54/211 (1990): 935-944.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Konya Tarihi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1964.
- Köymen, Mehmet Altay. "Süleyman Şah ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu." *Belleten* 57/218 (1993): 71-80.
- Kuran, Aptullah. *Anadolu Medreseleri*. C. I. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, 1969.
- Küçükdağ, Yusuf. "Konya'da Alaeddin Darü's-şifası, Tıp Medresesi ve Mescidinin Yeri, Yapısı." *Osmanlı Araştırmaları* 9 (1989): 346-359.
- Lukach, Harry Charles. *The City of Dancing Dervishes and Other Sketches and Studies from the Near East*. Londra: Macmillan, 1914.
- Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ: Neşri Tarihi*. I. Haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed Köymen. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949.
- Merçil, Erdoğan. "Anadolu Selçukluları." *Alâeddin'in Lambası: Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alâeddin Keykubad*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, 16-23.

- Oral, M. Zeki. "Konya'da Alâeddin Camii ve Türbeleri." *Yıllık Araştırmalar Dergisi* I (1956): 45-74.
- Öden, Günal Zerrin. "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler." *Bellekten* 61/231 (1997): 287-300.
- Öge, Ahmet. "Hurufat Defterlerinde Niğde-Bor." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010.
- Öney, Gönül. "Akşehir Ulu Cami." *Anadolu (Anatolia)* 9 (1965): 171-184.
- Özbek, Yıldırım. "Silifke Alâeddin Camii ve Tarihlendirilmesi Üzerine Notlar." *Vakıflar Dergisi* 25 (1995): 197-210.
- Özkarıcı, Mehmet. "Niğde-Bor'da Karamanoğulları Beyliği Mimari Eserleri." *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 1997, 171-225.
- Öztürk, Sait. *Osmanlı Salnamelerinde Adıyaman 1286-1325/1869-1908*. İstanbul: Adıyamanlılar Vakfı Yayınları, 2006.
- Parla, Canan. "I. Alaeddin Keykubad Dönemi Yapılarında Biçim ve Estetik." Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi, 1997.
- Reisoğlu, Ercan. "1067 Numaralı Hurufat Defterine Göre Amîd ve Çevresindeki Vakıflar (1703-1722)." Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, 2022.
- Sertoğlu, Mithat. "Eshab-ı Kehf Vakıflarına Dair Orijinal Bir Belge." *Vakıflar Dergisi* 10 (1975): 129-132.
- Taşçı, Gülen. "H. 1281/M. 1864-1865 Tarihli Muhasebe Defterine Göre Ankara Sancağı'ndaki Vakıflar." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2022.
- Tulum, Mehmet Mahur ve Mehmet Erol Altınsapan. "Eskişehir Alaeddin Camii Minaresi İnşa Kitabesinin Tarihlendirilmesi Üzerine Son Tespit." *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/106 (2020): 1-8.
- Tunç, Muhammet Nuri. "18. Yüzyılda Hısn-I Mansur Kazasında (Adıyaman) Camiler ve Cami Görevlileri." *Tarih Okulu Dergisi* 34 (2018): 279-306.
- Tunç, Zekiye ve Arzu Özbek. "Sinop'ta Selçuklu Mirası." *SUTAD* 48 (2020): 285-312.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014.
- Türk, Ahmet Turan. "Geçmişten Günümüze Kitabeleriyle Avanos." *Avanos Sempozyumu Bildirileri*. Ed. Adem Öger. Ankara: Avanos Kaymakamlığı Yayınları, 2014, 61-70.
- Uğur, Özcan. "Karaman Eyaleti Konya Merkez Kazası Hurufat Defterlerine Göre Konya ve Civarının İdari ve Sosyal Durumu (1690-1839)." Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2018.
- Yalman, Suzan. "Ala Al-Din Kayqubad Illuminated: A Rum Seljuq Sultan As Cosmic Ruler." *Muqarnas: An Annual on the Visual Cultures of the Islamic World* 29 (2012): 151-186.
- Yaşar, Hüseyin Hüsameddin. *Amasya Tarihi*. C. 1. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1912.
- Yınanç, Refet. "Sivas Abideleri ve Vakıfları." *Vakıflar Dergisi* 22 (1991): 15-44.
- Yüksel, Hasan. "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâi Zaviyesi (Şeyh Marzuban Zaviyesi)." *Vakıflar Dergisi* 25 (1995): 235-250.

